Fortnightly per copy Rs. 12/- ओ३म् 03rd February 2024

आर्य जीवन

ఆర్య జీవన్

संस्कृति संरक्षण व सामाजिक परिवर्तन का संकल्प

హిందీ-తెలుగు ద్విభాషా పక్ష పత్రిక

Website : http://www.aryasabhaapts.org Narendra Bhavan Phone No. : 040 24760030

Date of Publication 2nd and 17th of every Month, Date of Posting 3rd and 18th of every Month

आर्य समाज नलगोण्डा के शताब्दी समारोह के सन्दर्भ में

आर्य प्रतिनिधि सभा आ.प्र.-तेलंगाना के सौजन्य से

महर्षि दयानन्द सरस्वती की २०० वी जन्मशति समारोह का

आयोजन दि. १, २, ३ मार्च २०२४ शुक्र, शनि, रविवार के दिनों में नलगोण्डा में हो रहा है ।

भव्य रूप से आयोजित

राष्ट्रीय सम्मेलन का उद्घाटन समारोह

दिनांक २ मार्च २०२४ के दिन होगा ।

मुख्य अतिथि : स्वामी रामदेव जी होंगे ।

२०० कुण्डीय यजुर्वेदीय महायज्ञ का शुभारम्भ १ मार्च २०२४ शुक्रवार के दिन सायंकाल ४-०० बजे होगा

इस राष्ट्रीय सम्मेलन में राष्ट्रीय स्तर के आर्य नेता, विद्वान प्रसिद्ध भजनोपदेशक तथा यज्ञ को सम्पन्न करवाने के लिए गुरुकुलों के आचार्य, ब्रह्मचारी आदि पधार रहे है । विशेषकर दक्षिण भारत की समस्त आर्य समाजों, आर्य बन्धुओं तथा आर्य परिवारों से और सामाजिक व सांस्कृतिक सुधार व परम्पराओं में विश्वास रखने वाले हजारों भाई बन्धु पधार रहे है ।

समस्त भाई बन्धुओं से निवेदन है कि अधिक से अधिक संख्या में उद्घाटन समारोह के साथ-साथ समस्त कार्यक्रमों में भाग लेकर स्वामी दयानन्द सरस्वती की २०० वी जन्म शताब्दी को ऐतिहासिक बनाएं । २०० वी जन्म शती के सन्दर्भ में २०० हवनकुण्डों द्वारा यज्ञ को सम्पन्न करवाए जाना भी एक ऐतिहासिक क्षण रहेगा । आप सभी इस ऐतिहासिक समारोह के साक्षी बने और दक्षिण भारत के साथ-साथ समस्त राष्ट्रीय स्तर पर वैचारिक क्रान्ति के पुरोधा बनें । वैदिक सांस्कृति मान्यताओं की रक्षा ही भारत को विश्वगुरु बना सकता है अतः इसमें आप अपना तन-मन-धन योगदान देकर पूरी शिद्दत के साथ महासम्मेलन में भाग लें ।

ఆర్య సమాజ్ నలగొండ 100 సం॥రాలు పూర్తి చేసుకుంటున్న సందర్భంలో

ఆర్య ప్రతినిధి సభ ఆ.ప్ర.-తెలంగాణ సౌజన్యంతో

మహర్షి దయానంద్ సరస్వతి 200 జన్మశతి జయంతి మహాసభలు

నలగొండ ఆర్య సమాజ్ ప్రాంగణంలో జరుగును.

మహాసభలను ప్రారంభించుటకు విశ్వప్రసిద్ధులైన యోగ్‌గురు

స్వామి రామ్‌దేవ్ గారు

ముఖ్య అతిథిగా విచ్చేయు చున్నారు.

జాతీయ మహాసభలు 2వ మార్చి నాడు ప్రారంభించబడతాయి.

జయంతి సమావేశాలలో ఆర్య సమాజానికి సంబంధించిన జాతీయ నాయకులు, వేదవిద్వాంసులు, సాధువులు, ప్రకాండ యజ్ఞ నిర్వాహకులు భజనోపదేశకులు, గురుకుల ఆచార్యులు, బ్రహ్మచార్యులు తదితరులు అనేకమంది ఉత్తర మరియు దక్షిణ భారతదేశము నుండి విచ్చేయు చున్నారు.

జయంతి సమావేశాలు తేది 1వ మార్చి రోజున 200 యజ్ఞకుండాలతో యజ్ఞము ద్వారా జయంతి సమావేశాలు స్వామి ప్రణవనంద సరస్వతి గారు మరియు స్వామి ఆర్యవేశ్ గారి ఆధ్వర్యంలో ప్రారంభించబడును.

సస్వరముగా వేదపఠనము ద్వారా 200 యజ్ఞకుండాలతో నిర్వహించేబడే ఈ యజ్ఞము

ఒక చరిత్రాత్మకమైనది. వేద సంస్కృతిని, భారత సంస్కృతిని దిగ్దిగంతరాలకు వ్యాపింపజేసే ఇది ఒక అద్భుతమైన కార్యక్రమం. భారత సంస్కృతి పైన స్వాభిమానము గల ప్రతి ఒక్కరికి ఇది అరుదైన అవకాశమును కల్పించుచున్నది. కావున తమరందరు మరియు ఆర్య బంధువులు, ఆర్య సమాజ అధికారులు, కార్యకర్తలు అధికాధిక సంఖ్యలో పాల్గొని స్వామి దయానంద సరస్వతీ 200వ జన్మశతి మహాసభలను దిగ్విజయము చేయగలరని కోరుచున్నాము.

सार्वदेशिक आर्य प्रतिनिधि सभा नई दिल्ली के राष्ट्रीय नेता व अध्यक्ष स्वामी आर्यवेश जी सार्वदेशिक आर्य प्रतिनिधि सभा के महामन्त्री प्रो. विट्ठल राव आर्य के साथ विश्व प्रसिद्ध योग गुरु स्वामी रामदेव जी भेंट कर उन्हें सम्मेलन में मुख्य अतिथि के रूप में पधारने का निवेदन किया ।

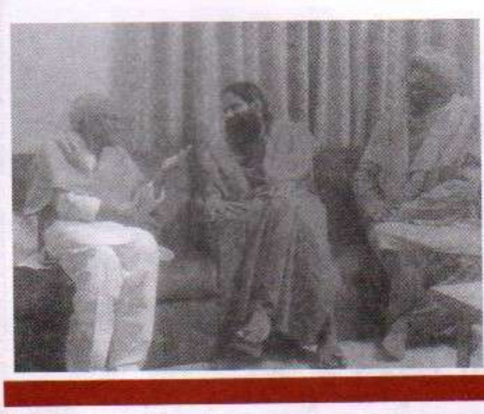

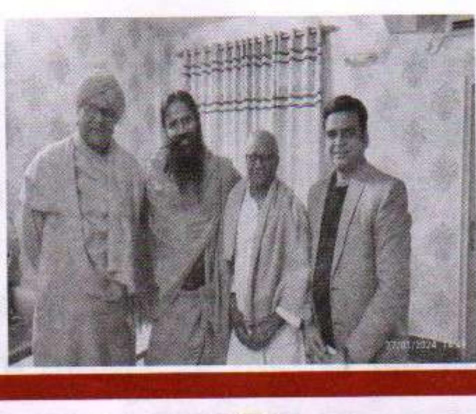

ఆర్య సమాజము
రామగిరి, నల్లగొండ

ఆర్య సమాజ సంంస్థాపకులైన

మహర్షి దయానంద సరస్వతి
ద్విశతజయంతి ఉత్సవాలు
(1824-2024)

మరియు

నల్లగొండ ఆర్య సమాజ్
శతాబ్ది ఉత్సవాలు
1924-2024)

భారతదేశపూ జాతిలో మూఢ నమ్మకాలు, అంటరానితనము, ఫలిత-జ్యోతిష్యముల అనేక జాడ్యముల మధ్యలో నలిగి విదేశీయుల పాదాక్రాంత క్రింద బ్రతుకుచున్న సమయంలో, విదేశీ మతస్థులైన ఇస్లామ్, క్రైస్తవుల ప్రచారకులు హిందువులకు ఎన్ని విధాలుగా ప్రలోభ పెట్టి వారి మతములలో కలుపుకొనుచు వారి జనసంఖ్య పెంచుకొనుటకై ఎన్నో షడయంత్రములు చేయబట్టిరి. ముస్లిములు దేశ సంపదను తమ దేశమునకు తరలించుచు మరియు మందిరాలను కూలగొట్టుచు రాజ్యము ఏలుచుండిరి. ఎంతో విలువైన సంస్కృత గ్రంథాలను దహనం గావించిరి. బ్రిటిష్ పరిపాలనలో వారి మేధావులైన 'మాక్సముల్లర్' విలియమ్ జేమ్స్, టిబి మెకాలే గార్ల ద్వారా భారతీయ గ్రంథాలైన వేదాలను మరియు భారతీయ చరిత్రను కొన్ని చేర్పులు, మార్పులు చేసి వక్రీకరించి వారి సంస్కృతి, వారి వాఙ్మయమే గొప్పదమని చాటిచెప్పి మన విద్యార్థుల పాఠ్యాంశములో పెట్టి అధ్యాపకుల ద్వారా చదివింపసాగిరి. తుదకు భారతీయ మానసపుత్రులగు భారత జాతి వేదములను విస్మరించసాగిరి.

ఇట్టి సమయములోనే దయానంద సరస్వతి గారు 12 ఫిబ్రవరి 1824 నాడు కర్షన్‌జీ- అమృతబాయిలకు టంకార గ్రామము నందు ఔదీచ్య బ్రాహ్మణ కుటుంబమున గుజరాత్ రాష్ట్రంలో జన్మించిరి. దయానందునికి బాల్యంలో పెట్టిన పేరు మూలశంకర్. తన 14 సంవత్సరాల వయస్సులో శివరాత్రి పర్వదినం రోజన ఉపవాసం ఉండి ఊరిబయట గల శివాలయమునకు తండ్రితో వెళ్ళి ఆ రాత్రి జాగరణ చేశాడు. 3వ జాము వరకు భక్తులందరు గుడిలో నిద్రించుచుండగా మూలశంకరుడు మేల్కొని ఉండెను. అట్టి సమయములో ఒక బిలం ద్వారా ఒక చిన్న

ఎలుక వచ్చి శివలింగంపై తిరుగుతూ భక్తులు పెట్టిన నైవేద్య పదార్థములను భుజిస్తూ ఎంగిలిచేస్తూ శివలింగంపై తిరగ సాగెను. ఇట్టి దృశ్యాన్ని మూలశంకర్ చూసి ఇది త్రిషూలధారి మహాదేవుడేనా ? భక్తులు పెట్టిన నైవేద్యాన్ని ఈ చిన్న ఎలుక అశుద్ధం చేస్తుంటే ఏమి పట్టించుకొనుట లేదు. ఇతడు అసలు శివుడేనానని సందేహం వచ్చి తండ్రిని లేపి అడుగగా కర్షన్‌జీ ఇది పార్థీవ శరీరమని, అస్సలు శివుడు కైలాసగిరిలో ఉండునని తెలిపెను. మూలశంకరనుకి ఇది నిజం కాదని అనిపించింది. ఆ తదుపరి కొంత కాలం తరువాత తన ప్రియమైన చెల్లెలు అనారోగ్యంతో అకస్మాత్తుగా చని పోవటం జరిగింది. ఆ తదుపరి మళ్ళీ కొంత కాలం తరువాత తనను ఎంతో ప్రేమించే చినాన్న మరణించారు. మరణించిన సమయంలో మూలశంకరుడు ఎంతో ఏడ్చాడు. అందరూ మరణించాల్సిందేనా అని సందేహం వచ్చింది. ఇందుకు ముక్తి లేదా ? అమృతత్వం గురించి మరొక్క ప్రశ్న మనస్సులో ఉదయించెను. సత్యశివున్ని మరియు అమరత్వ అన్వేషణ కొరకై తన 22 సం॥ల వయస్సులో గృహ త్యాగం చేశాడు. గుళ్ళు, గోపరాలు, కందరాలు, అడవులు, పర్వతాలు, నదులు తిరుగుతూ అన్ని చోట్ల సాధువుల ద్వారా వంచింపబడి జీవితంలో నిరాశ పడుచున్న సందర్భంలో పూర్ణానంద సరస్వతి గారి దర్శనమైనది. ఆయనచే మూలశంకరుడు సన్యాస దీక్ష తీసుకుని దయానంద సరస్వతిగా మారెను. ఆ తదుపరి విరాజనంద గురువు గారి దగ్గర చేరి దయానందులు అతి అల్ప సమయంలోనే సంపూర్ణ, సనాతన వైదిక వాఙ్మయమంతా అభ్యసించి గురుదక్షిణ రూపంలో గురువు గారికి తన జీవితమంత వేద-ధర్మ-ప్రచారం చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేశారు.

జాతి సముద్ధరణకై ధర్మపరిరక్షలో అగ్రగామిగా ఉంటూ 1875లో ముంబాయిలో ఆర్య సమాజాన్ని స్థాపించి పాఖండ-ఖండనీ అనే పతాకాన్ని చేతపట్టి వేద ధర్మ ప్రచారాన్ని ప్రారంభించారు. వేదప్రచార నిమిత్తము మరియు దేశ స్వాతంత్ర్యమునకై దేశమంతట పర్యటించారు. అనేక రకాల మూఢ నమ్మకాలను, విరుద్ధమత పండితులను శాస్త్రార్థంలో పరాభవించటంతో పాటు విశుద్ధమైన భారత సంస్కృతి వేదధర్మాన్ని ఉద్ధరించటం ద్వారానే సాధ్యమని చాటి చెపుతూ మరొవైపు స్వాతంత్ర్యానికి నాంది పలికారు. స్త్రీ శిక్ష, గోరక్ష, శుద్ధి ఆందోళన, శాస్త్ర సంరక్షణ, వేదబాష్యము మొదలగు ఎన్నో కార్యక్రమాలు చేస్తూ జీవితాంతము వైదిక ధర్మ ప్రచారం చేశారు. విష ప్రయోగం వలన దీపావళి రోజున సంధ్యాసమయంలో 1883 దేహత్యాగము చేశారు.

వారు ప్రారంభించిన పనులను వారి శిష్యులు, అనుయాయుకులైన ఆర్య సమాజికులు ఆనాటి నుండి ఈనాటి వరకు అహర్నిశలు శ్రమిస్తూ మహర్షి దయానంద సరస్వతి గారి కలలను సాకారం చేయడానికై కంకణం కట్టుకున్నారు.

ఇదే క్రమములో నల్లగొండ ఆర్య సమాజము "కృణ్వంతో విశ్వమార్యం" అనే ఉద్దేశాన్ని పురస్కరించుకొని వేద ప్రచారం, సాహిత్య ప్రచారం, గోసంరక్షణ వివిధ గురుకులాలకు సహాయం అందజేయడం, అర్హులైన వారికి ఉ పకారం చేయడం, యువతకు ఆత్మరక్షణ (కరాటే) కొరకు సదుపాయాలు కలుగజేయడం, యువతీలకు భరతనాట్యం వంటి ఎన్నో కార్యక్రమాలు ఇప్పటికి చేస్తున్నది.

హర్షదాయక విషయమేమిటంటే నల్లగొండలో ఆర్య సమాజము స్థాపించి 100 సం॥లు పూర్తి అయినది. ఇట్టి సందర్భంలో మార్చి 1, 2 3 తేదీలలో మూడు రోజులు పాటు జాతీయ స్థాయి మహాసభలను మరియు సమాజ సంస్థాపకులైన స్వామి దయానంద సరస్వతి గారి 200వ జన్మశతి జయంతి ఉత్సవాలను ఘనంగా నిర్వహించుటకు నిశ్చయించినాము. ఈ కార్యక్రమాలను 200 అగ్నికుండాలతో యజుర్వేదీయ యజ్ఞనమును ప్రారంభించి 2వ తేదిన మహాసభలు ప్రారంభమవుతాయి. మార్చ్ 2వ తేదిన మహాసభలను ప్రారంభించటానికి విశ్వప్రసిద్ధ యోగ గురువులైన స్వామి రామ్‌దేవ్ గారు విచ్చేయుచున్నారు. నల్గొండ పట్టణ ప్రజలందరూ మరియు గ్రామీణ ప్రాంతాలకు సంబంధించిన జిల్లా ప్రజలు కుల, మత, బేధాలు లేకుండా అందరూ రావలసిందిగా మనవి చేయుచేయుచున్నాము. ప్రత్యేకంగా యువత కదిలి రావాలని జాతీయ సముద్ధరణకై కదం తొక్కాలని సహకారం అందించాలని కోరుచున్నాము. మీ సహకారమే మీ భాగస్వామ్యమే మా బలము. కావున ఈ పావనమైన అగ్నిలో సమిధిగా మీవంతు సహకారాన్ని అందజేస్తారని కోరుచూ...

– ఆర్య సమాజం రామగిరి, నల్లగొండ

बिना न्याय के नहीं हो सकता राम राज्य

-तवलीन सिंह

प्रधानमन्त्री की माने तो अब भारत में राम राज्य की शुरुआत हो चुकी है। अयोध्या के नए, विशाल मन्दिर में रामलला की प्राण प्रतिष्ठा करने के बाद उन्होंने भगवान राम के आदर्शों पर चलने की बातें की अपने पहले भाषण में। इन आदर्शों को विस्तार से समझाया। सत्य, न्याय, सुशासन। अच्छा लगा मुझे उनका भाषण सुनकर। जबसे मैंने राजनीति पर लिखना शुरू किया था दशकों पहले एक सपना रहा, एक सपना रहा, एक आशा कि कभी न कभी वह दिन देखने को मिलेगा, जब वास्तव में हम राम राज्य देख पाएंगे अपने भारत देश में। अच्छा लगा कि अब 'मोदी की गारंटी' है कि ऐसा समय आने वाला है-जब हम वास्त्व में ऐसा दौर देखेंगे, जिसमें इस देश के बेहाल, गरीब, असहाय नागरिक भी बेहतर जीवन के सपने देख पाएंगे।

सो बहुत मायूस हुई, जब प्रधानमन्त्री के शानदार भाषण के कुछ ही घंटों बाद मालूम हुआ कि मुम्बई की एक गरीब, मुस्लिम बस्ती में लोगों के घर बुलडोजर से ढहाए गए हैं, इसलिए कि इस बस्ती के कुछ सिरफिरे मुस्लिम लोगों ने एक हिन्दू धार्मिक जलूस पर पथराव किया था जय श्रीराम के नारे सुनने के बाद। पथराव करना गलत था, लेकिन मेरी नज़र में बुलडोजर से घरों को तोड़ना कहीं ज्यादा गलत। इस किस्म का बुलडोजर न्याय पहली बार मुम्बई में देखने को मिला है। बुलडोजर न्याय की शुरुआत की थी योगी आदित्यनाथ ने उत्तर प्रदेश का मुख्यमन्त्री बनने के फौरन बाद। उस समय बुलडोजर भेजे गए थे उन लोगों के घर तोड़ने जिन्होंने नागरिकता कानून में संशोधन का विरोध किया था।

योगी का यह बुलडोजर न्याय गैर-मुस्लिम मतदाताओं को बहुत पसन्द आया ही होगा, सो योगी को दोबारा मुख्यमन्त्री बनने का मौका दिया। इसको देख कर जिन राज्यों में भारतीय जनता पार्टी के मुख्यमन्त्री थे उन सबने इस 'न्याय' को अपने राज्यों में लाने का काम किया। मध्य प्रदेश के गृह मन्त्री ने गर्व से स्वीकार किया कि जो लोग पथराव करेंगे धार्मिक जलूसों पर, उनके घर पत्थरों के ढेर में तब्दील कर दिए जाएंगे। उनकी ईमानदारी की प्रशंसा इसलिए करनी चाहिए, क्योंकि अक्सर बुलडोजरों के चलाए जाने के बाद नगरपालिका के अधिकारी झूठ का सहारा लेते हैं। अक्सर घरों को ढेर करने के बाद कहते हैं कि घर अवैध थे, इसलिए तोड़े गए हैं। मुम्बई में इस बार ऐसा ही हुआ।

सवाल यह है कि क्या बुलडोजर न्याय को न्याय कहा जा सकता है? इस सवाल को जवाब में खुद देना चाहती हूं इसलिए कि जब भी इस तरह का न्याय देखने को मिलता है मेरा सर शर्म से झुक जाता है। एक गर्वान्वित भारतीय होने के नाते मुझे बिलकुल अच्छा नहीं लगता है जब न्यायालयों की जगह बुलडोजर ले लेते हैं। जब न्यायाधीशों की जगह नगर पालिका के मामूली अधिकारी ले लेते हैं। यहां यह भी कहना ज़रूरी है कि अपने प्रिय प्रधानमन्त्री की बदनामी जब भी होती है अन्य लोक तान्त्रिक देशों में तो तब होती है जब दुनियावाले देखते हैं कि बुलडोजर ज्यादातर भेजे जाते हैं मुस्लिम घरों को तोड़ने।

राम राज में न्याय का स्थान इतना ऊंचा था कि जब अयोध्या के लोगों ने राम की पत्नी के चरित्र पर शक किया, तो प्रभु राम ने अपने परिवार की खुशी से ऊपर न्याय को रखा। प्रभु राम ने खुद १४ वर्ष वनवास इसलिए स्वीकार किया, क्योंकि अपने पिता द्वारा सौतेली मां कैकेयी से किए गए वचन का सम्मान रखना उन्होंने अपना दायित्व समझा। बिना न्याय के राम राज्य हो नहीं सकता।

इस किस्म के न्याय से मोदी साबित करते हैं दो चीजें। एक तो यह कि उनका 'सबका साथ, सबका विश्वास' वाला नारा झूठा है। दूसरा यह कि उनको लोकतान्त्रिक संस्थाओं की कोई कदर नहीं है। लोकतन्त्र के ढान्चे को खड़ा रखने के लिए चार खम्भे हैं, जिनमें से न्याय प्रणाली को सबसे महत्तवपूर्ण इसलिए माना जाता है, क्यों कि जिन देशों में न्याय प्रणाली का सम्मान नहीं होता है वहां लोकतन्त्र भी नहीं होता है।

निजी तौर पर मुझे बुलडोजर न्याय से बहुत तकलीफ है। मैं हमेशा अपने घर देखती हूं बुलडोजर के बेरह पन्जों की जकड़ में और सोचती हूं कि अगर मेरे साथ ऐसा कभी हो तो मेरे जीवन की तमाम यादें टूट जाएंगी। इसलिए कि वो चीजें मुझसे हमेशा छीन ली जाएंगी जो दोबारा वापिस नहीं लाई जा सकती हैं। मेरे बेटे की बचपन की तस्वीरें, मेरी पुरानी किताबें, मेरे वे पुराने लेख, जो मैंने दशकों से सम्भाल के रखे हैं और जिनको अभी तक डिजिटल नहीं कर पाई हूं। इन चीजों के साथ बहुत सारी और चीजें जो कभी ऐसा नहीं होता है उन लोगों के साथ जिनके घर टूट गए हैं बुलडोजरों तले? क्या ऐसा करने से उनके पूरे परिवार को दंडित करने का काम नहीं होता है? अक्सर टूटे हैं गरीबों के घर जिनमें दोबारा अपना जीवन शुरू करने की कोई गुन्जाइश नहीं है।

राम राज में न्याय का स्थान इतना ऊन्चा था कि जब अयोध्या के लोगों ने राम भगवान की पत्नी के चरित्र पर शक किया तो प्रभु राम ने अपने परिवार की खुशी से ऊपर न्याय को रखा। न्याय का इतना ऊंचा स्थान था, उस हज़ारों सदियों पुराने दौर में कि प्रभु राम ने खुद १४ वर्ष वनवास इसलिए स्वीकार किया, क्योंकि अपने पिता द्वारा सौतेली मां कैकेयी से किए गए वचन का सम्मान रखना उन्होंने अपने दायित्व समझा। बिना न्याय के राम राज्य हो नहीं सकता।

आज जब हम एक नए राम राज्य की बातें कर रहे हैं क्या उम्मीद कर सकते हैं कि न्यायालयों की जगह जो बुलडोजर ले चुके हैं, इस शर्मनाक प्रथा को बन्द करने का काम करेंगे नरेन्द्र मोदी? क्या मोदी गारंटी करने को तैयार हैं कि भविष्य में किसी भी भाजपा शासित राज्य में बुलडोजर न्याय नहीं होगा? उम्मीद इसकी मुझे वैसे है नहीं ज्यादा, क्योंकि अभी तक यह देखा गया है कि जहां भी मुख्यमन्त्री भारतीय जनता पार्टी के होते हैं वहां बुलडोजर न्याय पूरी तरह स्थापित किया गया है। लेकिन फिर भी उम्मीद करती हूं कि भविष्य में न्याय प्रणाली इस तरह बुलडोजर के नीचे कुचली नहीं जाएगी।

वैदिक त्रैतवाद

-डॉ. सोमदेव शास्त्री

प्रत्येक वस्तु का कोई बनाने वाला (निर्माता) होता है तथा जिस पदार्थ से वह वस्तु बनती है वह पदार्थ भी होता है और जिसके लिए वह वस्तु बनाई गई है उस वस्तु का उपयोग करने वाला भी अवश्य होता है । इन तीनों के बिना वस्तु का निर्माण नहीं हो सकता और न ही उसकी उपयोगिता सिद्ध हो सकती है ।

जैसे घड़े को बनाने वाला (निर्माता) कुम्हार होता है तथा मिट्टी से घड़ा बनता है और मिट्टी के घड़े का उपयोग करने वाला घड़े में पानी भरने वाला, घड़े के पानी को पीने वाला व्यक्ति भी होता है । यदि तीनों में से कोई एक भी न हो तो घड़ा नहीं बन सकता और उसकी उपयोगिता भी सिद्ध नहीं हो सकती है । जैसे घड़े को बनाने वाला कुम्हार हो और यदि मिट्टी हो और घड़ बनाने वाला कुम्हार न होतब भी घड़ नहीं बन सकता है । यदि घड़ा बनाने वाला कुम्हार और मिट्टी दोनों ही हों तब घड़ा तो बन जाता है किन्तु यदि घड़े का उपयोग करने वाला, घड़े को काम में लेने वाला न हो तो घड़े का निर्माण निरर्थक है । इसलिए घड़े को बनाने वाले के साथ घड़े का उपयोग करने वाले का होना भी आवश्यक है तथा जिस मिट्टी से घड़ा बनता है उसका होना भी आवश्यक है, ये तीनों ही घड़े के निर्माण में आवश्यक हैं इन सब का अपना महत्त्व है । इसी प्रकार भोजन, वस्त्र, मकानादि प्रत्येक पदार्थ में बनाने वाला, जिससे भोजन वस्त्रादि बनते हैं वह पदार्थ तथा जिसके लिए बनाया जाता है वह ये तीनों ही होते हैं । इन तीनों को शास्त्रीय भाषा में निमित्त कारण, उपादन कारण और साधारण कारण कहते हैं । घड़ा बनाने वाले कुम्हार को घड़े का निमित्त कारण कहते हैं तथा जिस मिट्टी से घड़ा बनता है वह मिट्टी घड़े के उपादान का कारण है और जिसके लिए घड़ा बना है वह साधारण कारण कह लाता है ।

इसी प्रकार इस सृष्टि को बनाने वाला परमेश्वर है, जिससे यह सृष्टि बनी है वह प्रकृति कहलाती है और जिसके लिए सृष्टि का निर्माण परमेश्वर ने किया है उसे जीवात्मा कहते हैं । इस सृष्टि में इन तीनों का होना आवश्यक और महत्त्वपूर्ण है । यदि इन तीनों में से कोई एक भी न हो तो यह सृष्टि नहीं बन सकती है । यदि सृष्टि का बनाने वाला परमेश्वर ही हो और जिससे वह सृष्टि का निर्माण करता है वह प्रकृति न हो तो परमेश्वर सृष्टि नहीं बना सकता है और यदि प्रकृति ही हो और इसका बनाने वाला ईश्वर न हो तब भी सृष्टि अपने आप नहीं बन सकती है । क्योंकि जड़ पदार्थ में अपने आप क्रिया नहीं होती है । बिना कुम्हार के मिट्टी सेघड़ा अपने आप स्वयं नहीं बनता है । वैसे ही जड़ प्रकृति से सृष्टि अपने आप नहीं बनती है । यदि ईश्वर और प्रकृति दोनों ही हों और जिसके लिए सृष्टि का निर्माण होता है वह जीवात्मा न हो तब भी सृष्टि की कोई उपयोगिता नहीं होती है । यदि जीवात्मा न हो तो सृष्टि का निर्माण परमेश्वर किस के लिए करता है, उसका सृष्टि निर्माण करना निरर्थक होगा । इसलिए सृष्टि के निर्माण में जीवात्मा का भी महत्त्वपूर्ण स्थान है ।

ये तीनों ही आवश्यक हैं, इन तीनों के अनिवार्यता की दृष्टि से ही उनके लिए "त्रैतवाद" शब्द का प्रयोग किया जाता है । वेद में इन तीनों के अस्तित्त्व उपयोगिता और अनिवार्यता का स्पष्ट वर्णन किया गया है ।

द्वा सुपर्मा सखाया समानं वृक्ष परिषस्वाते । तयोरन्यः पिप्पलं स्वादुवत्यनश्नन्नन्योभि चाकशीति ॥ -ऋग्वेद १/१६४/२

अर्थात् ***ईश्वर और जीव दोनों चेतन और अनादि हैं तथा तीसरा अनादि कारण प्रकृति है । प्रकृति से बने हुए संसार रूपी वृक्ष का फल जीवात्मा भोग रहा है, तथा परमेश्वर इसका फल न खाता हुआ चारों ओर देख रहा है । अर्थात् सृष्टि का निर्माण परमेश्वर ने अपने लिए नहीं जीवात्मा के लिए किया है वही इस सृष्टि में कर्म करता और उनका फल भोगता है ।***

महाभारत के युद्ध के पश्चात् वेदादि शास्त्रों के विपरीत अनेक विचारधारा प्रारम्भ हो गई । उन्हीं विचारधाराओं में "वैदिक त्रैतवाद" के स्थान पर द्वैतवाद-अद्वैतवाद विशिष्टाद्वैतवादादि विचारधाराओं का प्रचलन प्रारम्भ हुआ और जन सामान्य वैदिक त्रैतवाद के महत्त्व को भूल गया है । जड़ (प्रकृति) और चेतन (पुरुष) ये दोनों पृथक् तत्व हैं जिनके परस्पर सहयोग से संसार बनता है । निमित्त (ईश्वर) और उपादान (प्रकृति) दोनों के द्वारा जीवात्मा के लिए सृष्टि की रचना होती है । इसकेस्थान पर यह विचारधार प्रारम्भ हो गई कि इस सृष्टि का निर्माता निमित्त कारण परमेश्वर नहीं है । जड़ प्रकृति से ही सृष्टि अपने आप बन गई है । जड़ पदार्थोंके रस्पर मिलने से अवस्था विशेष में चेतनता आ जाती है । जैसे दही और गोबर के मिलने से बिच्छू पैदा ही जाता है । वैसे ही पंच स्थूल भूतों-पृथ्वी-जल-अग्नि-वायु और आकाश के विशेष सहयोग होने पर वेतन जीवात्मा बन जाता है । अर्थात् "जड़ से ही चेतन बन जाता है" यह विचारधारा प्रारम्भ हो गई । जिसे चारवक्, जैन बौद्धादि सम्प्रदायों ने प्रचारित किया । आधुनिक भौतिकवादी भी इसी प्रकार मानते हैं कि कुछ प्राकृतिक द्रव्यों के मिश्रण से प्रोटोप्लाज्म (जीवन) प्रारम्भ हो जाता है ।

किन्तु मकड़ी के जाले का गहन चिन्तन करने से स्पष्ट होता है कि मकड़ी का शरीर मकड़ी के शरीर के अन्दर रहने वाला जीवात्मा ये दोनों मिलकर जाले को बनाते हैं । मरी हुई मकड़ी जाला नहीं बना सकती । इसी प्रकार बिना शरीर के केवल जीवात्मा भी जाला नहीं बना सकता है । इस उदाहरण से भी वैदिक त्रैतवाद की मान्यता ही पुष्ट होती है कि अकेला चेतन ब्रह्म परमेश्वर सृष्टि की रचना नहीं कर सकता है और अकेली प्रकृति जड़ भी सृष्टि की रचना नहीं कर सकती है अपितु चेतन और जड़ के सहयोग से निमित्त और उपादान कारण से जगत् की रचना होती है ।

यदि चेतन ब्रह्म ही जगत् का (उपादान) कारण है तो सामान्य नियम है कि जो गुण (उपादान) कारण से होते हैं वे ही गुण उससे बने हुए कार्य पदार्थ में भी रहते हैं । जैसे मिट्टी के गुण मिट्टी के बने हुए घड़े में रहते हैं । वैसे चेतन ब्रह्म में जड़ जगत् कैसे बन गया । चेतन से जड़ता कैसे आ

गई ? ब्रह्म तो आनन्द स्वरूप है परन्तु इससे बने हुए संसार में दुःख क्यों है, यह प्रश्न जब अद्वैतवादी के समक्ष रखा जाता है तब सिद्ध करने के लिए श्री शंकाराचार्य ने अपने शब्दों की रचना की और अपने ढंग से इनका अर्थ किया। वे कहते है कि एक परिणाम होता है और एक विवर्त होता है दूध को जमाने पर दही बनता है। दही दूध का परिणाम है। अन्धेरे में पड़ी हुई रस्सी को मनुष्य प्रकाश पूरी तरह से न होने के कारण सांप समझता है और भयभीत होने लगता है। अन्धेरे में पड़ी हुई रस्सी को सर्प समझना "विवर्त" कहलाता है। रस्सी वास्तव में सांप नहीं है किन्तु भ्रम के कारण मनुष्य उसे सर्प समझता है, ठीक इसी प्रकार मनुष्य जिस जगत् को जड़ कहता है, प्रत्येक मनुष्य पृथक्-पृथक् अपनी सत्ता स्वीकार करता है यह सब विवर्त है, भ्रम है। वास्तव में केवल ब्रह्म की ही सत्ता है और सारा संसार मिथ्या है। वह उनका प्रसिद्ध वाक्य है- "ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या" अर्थात् ब्रह्म की सत्ता वास्तविक रूप में है, चेतन ब्रह्म का ही अस्तित्व है और सारा संसार मिथ्या-झूठा है, भ्रम है। संसार मिथ्या क्यों है ? इसका समाधान करते हुए कहते हैं कि जैसे स्वप्न में मनुष्य देखता है कि अपना भाई या पुत्र पास में खड़ा है किन्तु जैसे ही आँख खुलती है तो भाई या पुत्र पास में खड़ा नहीं दिखता है अर्थात् स्वप्न में देखी हुई वस्तुओं का अस्तित्व नहीं है। यह सब स्वप्न के समान भ्रम या मिथ्या झूठा है। जिस विवर्त शब्द की कल्पना करके रस्सी को सांप समझने का उदाहरण देकर शंकराचार्य और उनके अनुयायी अद्वैतवादी यह सिद्ध करने का प्रयास करते हैं कि जैसे सांप की सत्ता नहीं है वैसे ही जगत् का अस्तित्व नहीं है किन्तु उनके दिए हुए उदाहरण से ही स्पष्ट होता है कि सांप का अस्तित्व होता है उसकी सत्ता होती है इसलिए टेढ़ी-मेढ़ी रस्सी को देखकर टेढ़े-मेढ़े सांप का भ्रम होता है। अन्धेरे में पड़ी हुई रस्सी को देखकर टेबल-कुर्सी या छाते का भ्रम नहीं होता अपितु सांप का ही होता है क्योंकि रस्सी और सांप के टेढ़ेपन की समानता है। यदि कहीं पर भी सांप का अस्तित्व न होता और यदि मनुष्य ने सांप के भ्रम होने से ही सिद्ध होता है कि सांप की सत्ता है। इसी प्रकार विवर्त शब्द की कल्पना करके जिस जगत् को मिथ्या सिद्ध करने वाले अद्वैतवादियों को जगत् की यथार्थता, इसका अस्तित्व, इसकी सत्ता अवश्य ही माननी पड़ेगी। भले अपने मनस्तुष्टि के लिए इस जगत् को मिथ्या कहें किन्तु दूसरी जगह तो जगत् का अस्तित्व स्वीकार करना ही पड़ेगा जिससे उस यथार्थ जगत् के आधार पर इस जगत् को मिथ्या कहने का दुःसाहस करते हैं।

स्वप्न का उदाहरण देकर भी लोगों को भ्रमित किया जाता है। जब कि वास्तविकता यह है कि जागृत आवस्था के अनुसार स्वप्न अवस्था होती है। जागते हुए मनुष्य जो देखता सुनता है वे ही वस्तुएं स्वप्न में देखता है। जो व्यक्ति जन्म से अन्धा होता है जिसने कभी भी किसी भी पदार्थ को नहीं देखा उसे स्वप्न में भी कोई वस्तु नहीं दीखती है। इससे स्पष्ट है कि जागृत अवस्था के अनुसार स्वप्न है, न कि स्वप्न अवस्था के अनुसार जागृत अवस्था। जागृत अवस्था में व्यक्ति के पास उसका भाई या पुत्र अनेकों बार खड़ा रहता है वे ही संस्कार स्वप्नावस्था में सक्रिय हो जाते और स्वप्न में भी वैसा ही दीखने लगता है। इस बिवेचन से भी यह स्पष्ट होता है कि स्वप्न में जो चीजें दिखाई देती हैं वे जागृत अवस्था में अवश्य होती है। यह वर्तमान संसार स्वप्न के समान मिथ्या है तो, जागृत अवस्था के समान कहीं अवश्य ही यथार्थ संसार मानना पड़ेगा जिसके संस्कार इस वर्तमान संसार में स्वप्न के समान प्रतीत हो रहे हैं। अर्थात् कहीं न कहीं तो संसार की यथार्थता को स्वीकार करना ही पड़ेगा। जैसे बिना सांप की सत्ता को स्वीकार किए उसका भ्रम नहीं हो सकता है। वस्तुतः संसार मिथ्या नहीं है, अस्थिर है, नित्य नहीं है अनित्य है जैसा कि यजुर्वेद ..... ४०/१ में कहा है "ईशा वास्यमिदं सर्व यतकिंच जगत्यां जगत्" ॥ अर्थात् ईश्वर सर्वत्र विद्यामान है, नित्य है ऐश्वर्यशाली है, यह जगत् चलायमान अस्तिथर अनित्य है गतिशील है। शंसार का प्रत्येक पदार्थ विनाश की ओर जा रहे है। जगत् को जगत् इसलिए कहते है कि- "गच्छतीति जगत्" जो चल रहा है यह जगत् है, संसरति इति संसारः जो संसरण कर रहा है वह संसार है। जगत् और संसार की अस्थिरत का अतिश्योक्ति रूप से इसे मिथ्या कहकर लोगों को भ्रमित किया है। यथार्थता यह है कि ब्रह्म का भी अस्तित्व है और जगत् की भी अस्तित्व है। अन्तर केवल इतना ही है कि चेतन ब्रह्म नित्य है र प्रकृति से बना हुआ जगत् अनित्य है, किन्तु दोनों ही हैं।

अद्वैतवादियों के समक्ष जब यह प्रश्न उपस्थित किया जाता है कि यदि ब्रह्म एक है तो एक से अनेक कैसे हो गए। इसका उत्तर देते हुए वे कहते हैं कि माया के कारण एक से अनेक हो गए। फिर यदि यह प्रश्न किया जाता है कि माया है द्रव्य या गुण है। यदि माया को द्रव्य अर्थात् पदार्थ मानते हैं तो अद्वैत एक नहीं रहा फिर तो ब्रह्म और माया ये दो हो गए फिर तो द्वित्व अर्थात् द्वैत हो गया और यदि आप इसे गुम कहें तो यह प्रश्न होगा कि ब्रह्म के अतिरिक्त कुछ दूसरा तत्व तो है ही नहीं, फिर यह गुण ब्रह्म का माना जाएगा तो क्या आप यह स्वीकार करेंगे कि माया के कारण ज्ञानी ब्रह्म अज्ञानी हो गया। यह कैसा गुम कि सूर्य जो प्रकाश का भण्डार है उसमें आप अन्धेरा है यह सिद्ध करने का दुःसाहस कर रहे हैं। क्योंकि माया के कारण ही ब्रह्म अपने को जीव समझता है, और प्रत्येक जीव अपना पृथक्-पृथक् अस्तित्व स्वीकार करता हैं। संसार के विविध पदार्थ माया के कारण ही दिखाई देते हैं। यदि माया को जड़ मानते हों या चेतन मानते हों तो यह प्रश्न उपस्थित होता है। यदि इसे आप जड़ कहते हैं तो बड़ा आश्चर्य है कि जड़ माया का चेतन ब्रह्म पर इतना प्रभाव कि नित्य आनन्दस्वरूप ब्रह्म अपने आपको अज्ञानी, दुःखी मानने लगा और यदि माया को चेतन मानते हैं तो फिर वही समस्या है कि दो चेतन हो जाएंगे। "एका ब्रह्म द्वितीयों नास्ति" यह सिद्ध नहीं होगा। ऐसे अनेक प्रश्न अद्वैतवादियों के समक्ष हैं जिनका वे समुचित समाधान नहीं कर पाते हैं।

वस्तुतः माया शब्द का प्रयोग श्वेताश्वेतर उपनिषद् (४/१०) में प्रकृति के लिए हुआ है, वहां स्पष्ट ही लिखा है "मायां तु प्रकृतिं विद्यात् मायाविन तु महेश्वरम्" ॥ अर्थात् माया को प्रकृति समझो और मायावी को ईश्वर समझो। ब्रह्म और माया से अर्थात् ईश्वर और प्रकृति से सृष्टि की रचना होती

-शष पृ. ५ पर

स्वामी दयानन्द और गो-रक्षा

-सेठ राधाकृष्ण आर्य

जब आत्मा शरीर को छोड़ देती है तो शरीर मर जाता है अर्थात् निष्क्रिय, निष्प्राण, तेज हीन हो जाता है। गाय भारत सरीखे कृषि प्रधान देश की आत्मा है और यदि गाय इस देश को छोड़ कर चली गयी तो भारत देश आत्मा के बिना शरीर मात्र रह जाएगा। यदि गो आदि पशुओं को कटने से नहीं बचाया गया तो इस राष्ट्र के पतन को निश्चित रूप से कोई नहीं बचा सकेगा।

प्राचीन काल में तो संपत्ति का मापदण्ड भी गो धन को ही माना जाता था। भारतीय संस्कृति एवं परम्परा में भारतमाता और गोमाता दोनों ही समान रूप से सेवा और रक्षा के पात्र रहे हैं। संस्कृत में तो गाय और पृथ्वी दोनों के लिए क ही शब्द 'गो' का प्रयोग हुआ है। ऋषि दयानन्द की आर्थिक राष्ट्रीयता का वह मुख्य स्तम्भ है। उन्होंने इसे लेकर 'गोकरुणानिधि' के नाम से एक स्वतन्त्र ग्रन्थ की रचना करके गो-विषयक सभी प्रश्नों का विस्तार विस्तार से विवेचन किया है। इसी पुस्तक से ब्रिटिश सरकार को राजद्रोह की गन्ध आने लगी थी।

गोकरुणानिधि का उद्देश्य

इस ग्रन्थ की भूमिका में ऋषि दयानन्द लिखते हैं 'यह ग्रन्थ इसी अभिप्राय से लिखा गया है जिससे गौ आदि पशु जहाँ तक सामर्थ्य हो बचाए जावें और उनके बचाने से दूध, घी और खेती के बढ़ने से सब का सुख बढ़ता रहे।'

आर्य राज (स्वराज्य) और गोमाता

महर्षि लिखते हैं ''जब आर्यों का राज्य था तब ये महोपकारक गाय आदि पशु नहीं मारे जाते थे। तभी आर्यावर्त व अन्य देशों में बड़े आनन्द से मनुष्य आदि प्राणी रहते थे क्योंकि दूध, घी, बैल आदि पशुओं की बहुताई होने से अन्न, रस, पुष्कल होते थे। जब से विदेशी मांसाहारी इस देश में आकर गौ आदि पशुओं को मरने वाले राज्याधिकारी हुए हैं तब से क्रमशः आर्यों के दुःखों में वृद्धि होती जाती है क्योंकि 'नष्टे मूले नैव फलं न पुष्पम्।'

परन्तु शोक! महाशोक! विदेशियों से आज़ादी मिलने के बाद भी हमारे शासकों ने इस भारतरूपी वृक्ष की जड़ को सीन्चने की बजाए काटने का ही कार्य किया है। महर्षि नेगाय को सभी सुखों का मूल सिद्ध करते हुए लिखा है 'गवादि पशु और कृषि आदि कर्मों की रक्षा वृद्धि होकर सब प्रकार के उत्तम सुख मनुष्यादि प्राणियों को प्राप्त होते हैं।' गाय का हमारे दैनिक जीवन पर कितना व्यापक प्रभाव है और खाद्य समस्या को हल करने आदि बातों पर महर्षि जी लिखते है 'इनकी रक्षा में अन्न भी महंगा नहीं होता क्योंकि दूध आदि के अधिक होने से दरिद्री को भी खान-पान में दूध आदि मिलने पर न्यून ही अन्न खाया खाया जाता है और अन्न के कम खाने से मल भी कम होती है। मल के न्यून होने से दुर्गन्ध भी न्यून होता है। दुर्गन्ध के स्वल्प होने से वायु और वृष्टिजल की शुद्धि भी होती है। उससे रोगों की न्यूनता होने से सबको सुख बढ़ता है।'

एक ही गाय से होने वाले लाभ पर ऋषि लिखते हैं कि 'एक गाय की एक पीढ़ी में चार लाख पचहत्तर हज़ार छह सौ मनुष्यों का पालन होता है और पीढ़ी पर पीढ़ी बढ़ा कर लेका करें तो असंख्य मनुष्यों का पालन होता है।' गुणों में सर्वश्रेष्ठ होने के कारण ही आर्यो ने गाय को सब पशुओं में सर्वोत्तम माना है। आजकल तो सभी विद्वानों आदि ने स्वीकार कर लिया है कि भारत की देशी गाय के दूध में ए२ होता है जिससे सभी रोग कैन्सर व एड्स जैसे असाध्य रोग भी ठीक हो सकते हैं।

महोपकारक गाय और क्रूर मनुष्य

मनुष्य जी लिखते हैं कि 'देखिये, जो पशु निरुसार तृण, पत्ते, फल, फूल आदि खावे और सार दूध आदि अमृतरूपी रत्न देवे, हल गाड़ी आदि में चलके अनेक विध अन्न आदि उत्पन्न कर सब के बुद्धि, बल, पराक्रम को बढ़ा के नीरोगता करे, पुत्र-पुत्री और मित्र आदि के समान पुरुषों के साथ विश्वास और प्रेम करें, जहाँ बान्धें वही बनंधे रहें, जिधर चलावें उधर चलें, जहां से हटावें वहां से हट जावें, देखने और बुलाने पर समीप चले आवें, जब कभी व्याघ्रादि पशु या मरने वाले को देखें तो अपनी रक्षा के लिए पालन करने वाले के समीप दौड़ कर आवें कि ये हमारी रक्षा करेंगे।

जिसके मरने पर चमड़ा भी कन्टक आदि से रक्षा करे, जंगल में चर के अपने बच्चे और स्वामी के लिए दूध देने को नियत स्थान पर नियत समय पर चले आवें, अपने स्वामी की रक्षा के लिए तन-मन लगावें, जिनका सर्वस्व राजा और प्रजा आदि मनुष्यों के सुखों के लिए है, इत्यादि शुभ गुणयुक्त सुखकारक पशुओं के गले छुरों से काटकर जो अपना पेट भर सब सन्सार की हानि करते हैं, क्या सन्सार में उनसे भी अधिक कोई विश्वासघाती, अनुपकारी, दुःख देने वाले और पापी जन होंगे? इसलिए यजुर्वेद के प्रथम ही मन्त्र में परमात्मा की आज्ञा है कि 'अघ्न्याः पशून् पाहि' हे पुरुष! तू इन पशुओं को कभी मत मार अपितु इनकी रक्षा कर जिससे तेरी भी रक्षा होवे। इसी से ब्रह्मा से लेकर आज पर्यन्त आर्य लोग पशुओं की हिंसा में पाप और अधर्म समझते थे और अब भी समझते हैं।'

राजा को चेतावनी

गोवध से होने वाली हानियों का उल्लेख करते हुए स्वामी जी लिखते हैं 'गो आदि पशु के नाश होने से राजा और प्रजा का भी नाश हो जाता है क्योंकि जब पशु न्यून हो जाते हैं तब दूध आदि पदार्थ और खेती आदि कार्यों की भी घटती होती है और यह भी ध्यान रखिए कि वे पशु आदि और उनके स्वामी खेती आदि कार्य करने वाले प्रजा के पशु आदि और मनुष्यों के अधिक पुरुषार्थ से ही राजा का ऐश्वर्य अधिक बढ़ता और न्यून से नष्ट हो जाता है।'

शासन विधान में गोवध-निषेध की मांग

स्वामी जी की निश्चित धारणा थी कि गाय जैसे उपकारी पशुओं का वध राजकीय

...पृ. ३ का शेष

व्यवस्था में दण्डनीय होना चाहिए और शासन विधान में गोवध का निषेध करने वाली धारा का सामावेश होना चाहिए। ऋषि लिखते हैं कि 'बड़े आश्चर्य की बात है कि पशुओं को पीड़ा न देने के लिए न्याय पुस्तक में व्यवस्था भी लिखी है कि जो पशु दुर्बल और रोगी हों उनको कष्ट न दिया जाए। जितना बोझ सुखपूर्वक उठा सकें उतना ही उन पर धरा जावे। तो भला क्या मार डालने से भी अधिक कोई दुःख होता है ? क्या फान्सी से अधिक दुःख बन्दीगृह में होता है ?

गोवध करने वाले को प्राण-दण्ड

गाय की उपयोगिता को देखते हुए ऋषि ने गोवध करने वाले को मनुष्य की हत्या करने वाले से भी अधिक अपराधी माना। वे लिखते हैं 'इन पशुओं की हत्या करने वालों को सब मनुष्यों की हत्या करने वाला जानिए।'

इन मूक प्राणियों की दयनीय अवस्था पर आँसू बहाते हुए स्वामी जी उन पशुओं की अन्तःकरण की आवाज कहल वाते हैं 'देखों हमको बिना अपराध के बुरे हाल से मारते हैं और हम रक्षा करने तथा मारने वालों को भी दूध आदि अमृत पदार्थ देने को जीवित रहना चाहते हैं और मारे जाना नहीं चाहते। देखो, हम लोगों का सर्वस्व परोपकार के लिए है और हम इसलिए पुकारते हैं कि हमको आप लोग बचावें। हम तुम्हारी भाषा में अपना दुःख नहीं समझ सकते और आप लोग हमारी भाषा नहीं जानते। नहीं तो क्या हममें से किसी को कोई मारता तो हम भी आप लोगों के सदृश अपने मारने वालों को न्याय-व्यवस्था से फान्सी पर न चढ़वा देते ?

गोचर भूमि की मांग

गोवन्श की रक्षा और वृद्धि के लिए यह आवश्यक है कि गवादि पशुओं के चरने के लिए पर्याप्त ज़मीन पड़ी हुई हो। स्वामी जी ने इस आवश्यकता को अनुभव करते हुए लिखा है कि 'जो कोई मनुष्य भोजन करने उपस्थित हो उसके आगे से भोजन के पदार्थ उठा लिए जावें और उसको वहां से दूर किया जावे तो क्या वह सुख मानेगा ? ऐसे ही आजकल के समय में कोई गाय आदि पशु सरकारी जंगल में जाकर घास और पत्ता जोकि उन्हीं के बोजनार्थ हैं बिना महसूल दिये खावें वा खाने को जावें तो बेचारे उन पशुओं और उनके स्वामियों की दुर्दशा होती है। जंगल में आग लग जावे तो कुछ चिन्ता नहीं, किन्तु वे पशु न खाने पावें। ध्यान देकर सुनिये कि जैसा सुख-दुःख अपने को होता है वैसा ही औरों को भी समझा कीजिये।' सरकार का प्रथम कर्त्तव्य है कि वह उस समस्त नोचर भूमि को जोकि उसने जब्त की हुई है, तत्काल लौटा देवे जिससे पशु भी स्वाधीनता पूर्वक विचर सकें।

गोकृष्यादि रक्षिणी सभा

गोरक्षा उद्देश की पूर्तिके निमित्त स्वामी जी ने गांव-गांव में गोकृष्यादि रक्षिणी सभाओं की स्थापना करने की योजना देश के सामने रखी थी। यदि देश ने उस पर आचरण किया होता तो उसमें भुखमरी की सृष्टि न हुई होती। होती भी तो उसका रूप इतना भयंकर कदापि न होता। गोधन के ह्रास के साथ-साथ हमारा आर्थिक ह्रास तो हो ही रहा है, हमारे शरीर भी दिन-प्रतिदिन निर्बल होते है। हमारा सम्पूर्ण सुख और वैभव अतीत की कहानी भर रह गया है।

गौ भारत का अभिमान है, राष्ट्र की पताका है, स्वराज्य का आधार है, सुखों का स्रोत है, संपत्ति का केन्द्र है, निर्धन का जीवन है, धनवान की शोभा है, सरलता और सौम्यता की सजीव मूर्ति है, परोपकार की प्रतिमा है और निःस्वार्थ सेवा का पार्थिव रूप है। ऐसी गौ की हर प्रकार से रक्षा करना मनुष्य-मात्र का कर्त्तव्य है।

महर्षि दयानन्द जी का स्तुत्य प्रयत्न

महाराजा नाहर सिंह के नाम पत्र में महर्षि जी लिखते हैं-प्रथम तो श्रीमान् महाशयों ने करुणा पूर्वक ४००० पुरुषों की ओर से हस्ताक्षर कर पत्र मुम्बापुरी में हमारे पास भेजा था परन्तु अब इस विषय में श्रीमानों के प्रबन्ध से कितनी सही हुई है। जो महाशय इन महोपकारक माता-पिता के समान सन्सार के रक्षक करुणा पात्र गायादि पशुओं के दुःख निवारणार्थ प्रयत्न किया है वा करते जाते है वह अवश्य सफल होकर इस आर्यावर्त की ओषधिरूप होकर सब आर्यो के हृदय की अग्नि को शान्त करेगा।

है, यह स्पष्ट होता है।

जीव के विषय में अद्वैतवादियों का मत है कि "जीवो ब्रह्मैव नापरः" अर्थात् जीव ब्रह्म ही है अन्य नहीं है। इसलिए "अहं ब्रह्मास्मि" में ब्रह्म हूँ ऐसा उल्लेख उपनिषदों में है यह सिद्ध करते हैं। उदाहरण के द्वारा स्पष्ट करते हैं कि जैसे सूर्य एक है और दस बर्तन में पानी भरकर रखा है तो दस बर्तनों में सूर्य की परछाई दिखाई देती है जैसे कि दस सूर्य हैं, किन्तु वास्तव में सूर्य तो एक ही है। वैसे ही ब्रह्म तो एक ही है किन्तु अन्तःकरण में प्रतिबिम्बित होने वाले ब्रह्म को जीव कहा जाता है वस्तुतः वह जीव ब्रह्म ही है। किन्तु इस उदाहरण को देते समय वे भूल जाते हैं कि सूर्य और पानी का बर्तन दोनों एक दूसरे से दूर हैं इसलिए सूर्य की प्रतिच्छाया-(परछाई) पानी में पड़ती है। ब्रह्म तो सर्व व्यापक है उसकी दूरी न होने से परछाई का प्रश्न ही नहीं होता। फिर सूर्य स्थूल भौतिक पदार्थ है। क्या ब्रह्म भी स्थूल और भौतिक पदार्थ है ? फिर अन्तःकरण वाला ब्रह्म जिसे जीव कहते हैं, यह अज्ञानी-दुःखी और अन्तःकरण रहित ब्रह्म सर्वज्ञ और आनन्द स्वरूप है, इस प्रकार ज्ञानी ब्रह्म को अज्ञानी आनन्द के भण्डार को दुःखी ब्रह्म सिद्ध करते हैं, जिसका भी कोई समाधान नहीं है।

वैदादि शास्त्रों में जीवात्मा को ब्रह्म से पृथक् ही वर्मित किया है, जैसा कि कहा है..... "त्यक्तेन भुंजीथाः" ११४०/१११ हे मनुष्य त्याग पूर्वक भोग कर। यदि जीवात्मा का पृथक् अस्तित्व स्वीकार नहीं करेंगे तो क्या यह वेद मन्त्र ब्रह्म के लिए आदेश देता है कि ... है ब्रह्म/तू त्याग पूर्वक भोग कर। ब्रह्म तो पूर्ण है उसमें कोई न्यूनता नहीं है। "रसेन तृप्तो न कुतश्चनोनः" ॥ अथर्ववेद १०/८/४४ में ऐसा कहा है। वेदान्त दर्शन के प्रारम्भ में ही "अथातो ब्रह्म जिज्ञासा" कहा है अर्थात् मैं ब्रह्म को जानने की इच्छा करता हूँ। यह इच्छा जीवात्मा ही कर सकता है। यदि जीवात्मा का अस्तित्व न मानेंगे तो क्या यह कहेंगे कि ब्रह्म, ब्रह्म को जानने की इच्छा करता है। ऐसा कहने वाला उपहास का ही पात्र होगा। अतः ईश्वर जीव और प्रकृति के इस "त्रैतवाद" के सिद्धान्त को स्वीकार करना चाहिए, जो वेदानुकूल है।

SIGNIFICANCE OF ARYA SAMAJ IN ERADICATING SUPERSTITIONS AND THUS SAFEGUARDING THE NATION

Dr. REKHA MAITRA
Associate Professor-Hospitality & Hotel Administration, FMS, MRIIRS, Haryana, India

ABSTRACT

Arya Samaj, a religious system was formed by Sanyasi Dayanand Saraswati in April, 1875 at Bombay. It was developed with a purpose of bringing about social reforms in the society and to inculcate the strong value and ethics system in youngsters. Academician and researcher D. Vablei mention that Dayanand Saraswati, a strong leader in Indian history, wanted to promote Vedas and Vedic way of life. Similarly, Dr. K.P. Jaiswal validated the concept and evolution of Arya Samaj. He laid stress on the foundation of the Arya Samaj. According to him "Arya Samaj brought the reformation in society by making vital changes in the societal concepts. This overhauling led to changes in the mindset of the people of India as well as followers of different religious and educational organization. This National movement was endorsed by the vast number of nationalists.

In the contemporary era, Arya Samaj has maintained the stance of strong Vedic culture in followers. In today's parlance, the well-educated people are also influenced by planetary positions and follow methods to overcome the ill effects of planets. Many a times, rituals are observed as a part of the tradition or out of fear; without trying to understand the need, cause or effect. Arya Samaj strongly objects to blindly following rituals without understanding or without any logic and scientific reasoning.

This research paper has been developed with a purpose of discussing the wider perspective of Arya Samaj in fighting the superstitions spread in society, in the form of societal norms. This paper aims to examine the following objectives: -

· The role of Arya Samaj in removing superstitions;

· The significance of the efforts made by Arya Samaj in safeguarding the nation; and

· Whether superstitions can be removed from the society through logical and scientific outlook. This is primarily a qualitative research paper based on secondary data and personal interviews with people associated with Arya Samaj, both as a believer as well as critique.

KEYWORDS: Superstition, Beliefs, Rituals, Vedic Culture & Scientific Outlook

1.INTRODUCTION: EVOLUTION OF ARYA SAMAJ

"A proponent of the Hindu reform movement, Dayanand Saraswati introduced the concept of societal reform by bringing up AryaSamaj. The organization worked towards reviving and popularizing Hinduism. Apart from that Dayanand was also known for inspiring nationalism in the minds of people." Dayanand Saraswati was born on 12 February 1824 and he died on 30 October 1883. During these years he revolutionized Indian leadership and established AryaSamaj, with the mindset of reforming Hindu movement.

ii. Dayanaad Saraswati was well known renowned scholar of the Vedic lore and Sanskrit language. He was the first person to initiate the call for Swaraj as "India for Indians" taken up by Lokmanya Tilak in the year 1876,

iii. Dayanand Saraswati denounced the worship of idols and motivated people to join Vedic ideology. He was a strong believer and a philosopher.

iv S. Radhakrishnan and Sri Aurobindo called him the "makers of Modern India",.

Dayanand lived the life of Sanyasi (ascetic) from childhood as well as a scholar. He had firm faith in the unerring power of the Vedas. Dayananda Saraswati fought for the doctrine of Karma and Reincarnation. He accentuated the Vedic principles of brahmacharya, He revived the faith in celibacy and motivated people to follow the God with belief rather than disbelief.

vi. Indian Society of 19th century was highly gripped in a vicious web of religious superstitions and dogmas. All religions in general and Hinduism in particular had become a multifarious of magic, animism, and superstitions. (Prashar, 2017). He made an important commitment by figuring out that India had inherited spirituality and cultural identity that was not only ethnic but also fundamentally superior to the creeds and cultures imported.

He encouraged and enabled his people to reawaken to their own inner sources of strength, and hold their heads high in the face of foreign invaders. He was the first to use the terms swadeshî and swarãjya (Sita RamGoel, 1983)

vii. Among Maharshi Dayananda's contributions are his promoting of the equal rights for women, such as the right to education and reading of Indian scriptures, and his commentary on the Vedas from Vedic

Sanskrit in Sanskrit as well as in Hindi.

Dayanand fought for the mission of human kind. He followed the path of Universal brotherhood through righteous ness as suggested in the Vedas. According to him Hinduism and Hindu;s were misguided by the so called priests. To get rid of these evils, he established the Arya Samaj pronouncing the Ten Universal Principles as a code for Universalism, called **Krinvanto Vishwaryam**. The purpose of these 10 rules was to make the world aware of Arya's existence. OM is preconvinced by the Arya Samaj to be the principal and the nicest name of God.

The Soulful mission of Dayanand was to create awareness among the religious scholars and priests of the country. His arguments, knowledge of Vedas and Sanskrit led him in achieving the missionof popularizing the principles of the Arya Samaj. (V. Sundram,2016)

viii. During that period, Hindu Pandits instilled the fear amongst people. They use to encourage old rituals, such as bathing in the Ganges River and feeding of priests on death anniversaries, were necessary according to them. Dayanand pronounced these practices as superstitions or self-serving practices. He encouraged the nation to reject such superstitious notions with the aim of educating the nation to return to the teachings of the Vedas, and to follow the Vedic way of life.

He also urged the Hindu nationals to embrace social reforms, including the importance of cows for national development and the acceptance of Hindi as the national language for national integration. He encouraged the country to strive to Swarajya (self-governance), democracy, and spiritualism through his daily life routine, i. e. practice of yoga and asanas, lectures, preaching, sermons, and scriptures. He advocated equal rights and respect for females and implored that all children should be given the equal right of education regardless of their gender.

Dr. Parmanand, one of a renowned scholar and an Arya Samaj activist elaborated the facts of Swami Dayanand's life in 1981 in his book named "An Introduction To The Commentary On The Four Vedas" and remarked that 'Swami Dayananda's supreme effort in life was to give back to the world the Vedas, and he described Dayanand as the treasure house of Divine knowledge. He had taken a long and deep immersion into the perennial stream which quenched his thirst and filled his soul with indescribable solace. He had wandered long, far and wide in dismay before he envisioned the light of truth and Dharma, as revealed in the Vedas."

2. WHAT IS SUPERSTITION?

Superstition is a critical term used for any belief or practice that is considered irrational: for example, if it arises from ignorance, a misunderstanding of science or causality, it is a positive belief in fate or magic, or fear of that which is unknown. "Superstition" also refers to actions arising from irrationality.

ix. Superstition is a widely held but irrational belief in supernatural influences, especially as leading to good or bad luck, or a practice based on such a belief. According to Merriam-Webster online dictionary, "Superstition encompasses a wide range of beliefs and behaviors, most can be united by a single underlying property— the incorrect establishment of cause and effect: 'a belief or practice resulting from ignorance, fear of the unknown, trust in magic or chance, or a false conception of causation".

According to Vyse Stuart A (2000) "The word superstition is often used to refer to a religion, which is not practiced by the majority of a given society, regardless of whether the prevailing religion contains alleged superstitions. It is also commonly applied to beliefs and practices surrounding luck, prophecy, and certain spiritual beings, particularly the belief that future events can correctly predict by specific (apparently) unrelated prior events. (Vyse, Stuart A 2000).

X. Superstitions are common phenomena in human society, especially in Asian cultures. Superstitious beliefs can have a negative impact on the social well-being of people in society because they are associated with financial risk-taking and gambling behaviors.

XI. Superstitions has been covered in various fields including popular psychology (Shermer 1998 xiiVyse 2000 xiii; Wheen 2004), xiv philosophy (Scheibe&Sarbin 1965), xv. abnormal psychology (Devenport 1979 xvi: Brugger et al. 1994 xvii: Shaner 1999 xviii Nayha 2002 xix) and medicine (Hira et al. 1998xx: Diamond 2001xxi), which typically frame superstitions as irrational mistakes in cognition.

2.1 Popular Beliefs and Superstitions

Belief or practice resulting from ignorance, fear of the unknown, trust in magic or chance, or a false conception of causation. It is also known as an irrational abject attitude of mind toward the supernatural, nature, or God resulting from superstition. Certain superstitious beliefs have been in the Indian society for such a long time that they have been taken for granted and are no more considered as evil. People leaving everything to God and remaining idle is a common culture in the Indian society. (Hindu, 2013) xxii Superstitious beliefs are the biggest obstacle in our journey to a healthy society. There has been a tendency to blame the government for

eliminating the social evils and also to defend it. (Hindu, 2013)

Due to Superstitions, common people have been exploited by cunning Sadhus and Tantriks. They. Nurture the business for other religions and lead to discrimination among youth people, who practice the superstition as a shorter path to success, which further encumber the societal advancement.

Few superstitions beliefs observed and collected from secondary data are as follows:

· The superstitious practice of placing a rusty nail in a lemon is believed to

ward off the evil eye and evil in general.

xxiii· Some cultures consider that black cats represent good or bad luck. Black cats crossing path are deemed unfortunate

· Beginner's luck" is the idea that newbies are unusually likely to win when they try out a sport, game or activity for the first time.

· According to folklore, breaking a mirror is a sure way to doom you to seven years of bad luck. The superstition seems to arise from the belief that mirrors don't just reflect your image; they hold bits of your soul.

· Bad luck can be reduced by knocking the wood.

· Bad luck is invited by opening the umbrella in the house, to avoid the bad omen people don't open an umbrella indoors.

· Standing brooms are likely to attract misfortune, if someone sneezes, while stepping out it is considered to be unlucky. A person suffering from long illness is taken to Pandit's and maulavis' for Jhada (Removing the BuriNazar). Similarly, some women burn red chilies to remove the evil eye from their kids.

· In the northern states of India, like Uttar Pradesh, Rajasthan, Haryana, Uttarakhand and Himachal Pradesh, the evil eye or BuriNazar can be removed by using the charm bracelet, tattoo or other objects i.e (Nazar battu), may be used to ward-off the evil eye.

· Some truck owners use the slogan to ward off the evil eye: "Buri nazar wale tera muh kala" In Andhra Pradesh and Telangana, people find the Buri Nazar to be harmful. To eliminate the Dosha, people follow several methods based on their culture/area They use Rock salt or Red chilies or oiled cloth to remove the evil eye. Some people hang the broom outside their house and others use lemon and green chillies tied together with a thread xxiv

· In India,new born babies are safeguarded from the evil by applying the Kajal on the forehead to protect the child from Buri Nazar because black color is known to protect people.

· Widows are observed as a source of bad luck because there is a general tendency that the life of their husband was curtailed due to bad karma's of Women. They are not included in religious gatherings and are kept separately and not treated respectfully. At times they expected to cook their own meals separately..

· Superstitious beliefs and complex rituals made life of commoners miserable by following the inhuman practices of (sati, female infanticide, child marriage, etc.) as well as Black Magic continues to be practiced from thousand years.

· On many occasions black magic has claimed the life of people and in the past Black magic ritual snuff out woman's life. Black Magic not only spoils the life of a person, but also leaves a big impact on the life.

2.2 How Astrology Supports the Belief System?

Astrology wants us to accept their feelings as evidence supporting their beliefs, Astrology is a handy crutch for those who are repelled by the more overtly reactionary, inhumane aspects of conventional religions, but are not yet ready to free themselves from supernatural preordination systems.(Bufe, 1984)

Human beings have the tendency to know the prediction of their future. They want to peep into the future to judge the forthcoming events. People go to astrologers and palmist to show their patri and hand. Based on their Patri, they misguide people by making future predictions. This desire forces people to go to astrologers.

As a system of preordination, it gives believers a nice, neat means of interpreting reality and of tailoring their behavior and expectations to fit the prescriptions of their belief system. Astrologers admit that they maintain the stance Astrology "controls," "influences," or "can serve as a road guide. (Bufe, 1984)

It is an unfortunate for the youth to be misguided by the astrological myths and to hold the puja for relaxing the grah shanti path. They are misguided for attracting the fortune At time people change their names, according to numerology, they judge the planetary position to know their future and for all these superstitions astrology fits into the system of mythology and numerology. (Hindu, 2013)

3.DAYANAND SARASWATI'S VIEWS ON ASTROLOGY AND SUPERSTITION

Dayanand criticized the practice of superstitions by creating an awareness about the reality. He motivated people to be led by the righteous act rather than relying on the fortune and past karma., He criticized sorcery, and astrology, which were prevalent in India at the time. On Astrology, he opinionated "The magic formula's cannot remove the misery from our life until we are guided by our own selves to follow the doctrine of karma. He made a clear distinction between

jyotish Shastra and astrology, calling astrology a fraud. 'He guided people to study the Jyotish Shaastra -which includes Arithmetic, Algebra, Geometry, Geography, Geology and astronomy and also to have practical training in these Sciences, learn the proper handling of instruments, master their mechanism, and know how to use them. But they should regard Astrology - which treats of the influence of stars and constellation on the destinies of man, of auspiciousness and non-auspiciousness of time, of horoscopes, etc. - as a fraud, and never learn or teach any books on this subject. —Under "The scheme of studies" Page 73 of English Version **Satyarth Prakash**

Several quotes from his book, Sathyarth Prakash on Superstition

"They should also counsel them against all things that lead to superstition, and are opposed to true religion and science, so that they may never give credence to such imaginary things as ghosts (Bhuts) and spirits (Preta)."- **Satyarth Prakash**

"All alchemists, magicians, sorcerers, wizards, spirits, etc. are cheats and all their practices should be looked upon as nothing but downright fraud. Young people should be well counseled against all these frauds, in their very childhood, so that they may not suffer through being duped by any unprincipled person."- **Satyarth Prakash**

Dayanand wanted to liberate man from the clutches of all superstitions. He therefore declared" I believe in a religion based on universal and all-embracing principles, which has always been accepted as true by mankind which is above the hostility of all human creeds whatsoever. My sole aim is to believe truth and help others to believe in truth." (Swami Agnivesh, 2015)

Swami Dayanand challenged superstition on the one hand and pseudo-modernity on the other. He wanted to redeem the original knowledge of the Vedas, rejuvenate the society and point the way to a dynamic modernity through the constant renewal of education.

4. FINDINGS AND DISCUSSIONS

Arya Samaj schools and temples are found in almost all major cities and as well as in rural areas (especially in North region) of India. Some are authorized to conduct weddings. The Arya Samaj is associated with the Dayanand Anglo Vedic (DAV) schools which number over two hundred.

Xxv. Arya Samaj is also active in countries including Guyana, Suriname, Trinidad and Tobago, Fiji, Australia, xxvi South Africa, xxvii Kenya, xxviii Mauritius xxix and other countries where a significant Hindu Diaspora is present. Immigrants to Canada and the United States from Eastern Africa, South Africa, and the Caribbean countries form Arya Samaj for their communities in many Canadian cities including Toronto. Xxx. Most major metropolitan areas of the United States have chapters of Arya Samaj.

Arya Samaj does spread religious thoughts about performing of Havan without any spiritual bonding. They make offering to the holy fire Havan xxxi. which can be performed without a priest in acts of personal worship. Om (considered by the Arya Samaj to be the highest and sacred name of God. The Arya Samaj members recite the Gayatri Mantra xxxii. and follow meditation.

The Arya Samaj promotes the equality of all human beings and the empowerment of women and as an organization ensures periodical happening of mega events to bring reformation in the society. Arya Samaj adopts different means of organizing the awareness camps, publishing the articles in magazines, news papers, etc. These magazines are widely available and are subscribed by the followers. Weekly, fortnightly, monthly and annual magazine's editions are available. An illustration on removing the superstition in an article is given for reference.

Illustration 01

The Arya Samaj is a voluntary organization working across the world for physical, moral, spiritual and professional education, eradication of superstition, inculcation of universal values, comparative study of cultures, religious and social systems, with open inquiry and debate for the propagation of truth. The organization is thoroughly democratic and works on the basis of the ten principles formulated by the founder. The principles are universal and have no tinge of sectarianism at all.

Awareness camps are organized periodically to sensitize the society. Our country is heading towards the plight of darkness due to fear of the unknown future. It is unexpected to hear excuses from a literate person. Due to fear of the uncertainly of being smacked by the bad omen and luck, a literate person also refrains from following daily hygienic chores i.e. cutting of hairs, nails, washing of clothes and not consuming meat on certain days. The fearful, cowardly acts make them the soft target of Pandit's and Tantriks'. Each branch of the Arya Samaj organizes different programs to awaken and enlighten the young generations. The illustration given below validates the organization of events. Generally, an event is attended by 400-500 attendees. The program structure is planned for the tenure of 2-3 or 4-5 days.

Illustration 02 Illustration 03

It is not a separate religion, but a reform movement within

Hinduism. The mission of the Samaj is to mold the lives of its members and all others, according to the message of the Vedas with reference to the circumstances of time and place. The event is organized for followers as well as the general public. It is promoted via word of mouth advertisements, public announcements and pamphlets, which are widely distributed An illustration of an invitation is given for reference:

Arya Samaj was built on a strong belief and with a view to promote social welfare. This is particularly true for changing the mindset of people and encouraging freedom in decision making. Arya Samaj believes in equality and does not promote discrimination of any kind in the society. AryaSamaj is also engaged in giving the support for love marriages, which are not supported by the family members. The marriages are performed in two hours and marriage conducted by the Arya Samaj is well accepted by our law system

4.1 Significance of Arya Samaj in eradicating the Superstition

The research work has been undertaken with a twofold objective; first is to make the scholars and laymen aware of the prevailing conditions of superstition in the digital era. It is disappointing to observe when the kundli and astrology prevails over humans before beginning of a new/auspicious occasion i.e. Marriage. The Second purpose is to furnish the general people with the reality of superstition which may motivate them to un follow the path of superstition and astrology in day to day life.

This study is being taken with the purpose to bring the truth about the miracles as well as to remove the misconceptions about the Bengali Baba's and to bring out the truth related to Tantra-mantra programs have been organized by the Arya Samiti to spread superstition, country and society.

"Delhi Arya Samaj organized awareness campaigns against superstition through various Arya Samajs, Arya Institutions, Schools, and Parks etc. in the capital. The purpose was to curb the social evils of this country and the crimes arising out of it. Under the aegis of the Delhi Arya Sammelan, Magician Rajtikilji was invited from Udaypur for conducting special programs on superstition and anti-piracy. He performed the tactics of magic to make the people aware of the superstition, which was witnessed and observed by the huge gatherings. The purpose of organizing this workshop was to spread awareness regarding the black magic, which is generally used to mislead the educated as well as illiterate people. The program was witnessed by huge gatherings where the awareness camp was conducted to represent the truth of black magic such as burning lemon, taking out uradanda black cloth from the whole coconut, making blood spots with clean hands, and showing the truth of their magic. The crowd was surprised to see the reality of different magic's conducted byMagician Rajtikilji." (the arya samaj.org,2018)

The workshops Conducted by Arya Samaj will prove to be knowledgeable and it will strengthen the fact that how superstition cannot be removed from society? Removal of superstition will protect the nation from self-imposed biased interest of priests and in long run it will safeguard that nation. General population of India must not confuse superstition with tradition and culture. "The Arya Samaj is a revolutionary movement whose main objective is a worldwide movement to overcome the superstition of various types of hypocrisy, vote-caste, caste-fauna, various types of saints, etc. spreading in the society, its creator Maharishi Dayananda Saraswati." 2018)

AryaSamaj can be rightly described as a protestant form of Hinduism because they completely reject the science of astrology as practiced today. They call it falit jyotish and describe it as a pakhand. The Arya Samaj completely rejects idol worship and all other forms of rituals without knowing their significance. They believe in vedapath as a means to reach.Arya Samaj followers believe that gyan yoga i.e. vedapath only can show the path to God. Followers are far away from bhakti yoga, but firmly believe in karma yoga." (Sahu, 2018)

4.2 Significance of Arya Samaj in enhancing the Patriotism in Young Generation

Arya Samaj has been conducting various activities to keep the patriotism alive among the young generation. Recently, **Saheed Chitra Pradrashni** along was organized by the Arya Samaj sector 7, Faridabad (Haryana) from 17th August to 19th August, 2018. School children, Different Arya Samaj committee members, Acharyas and many more eminent scholars were invited. As the name depicts, self-explanatory pictures of all the freedom fighters along with the citations were displayed for three days. The pictures represented how our freedom fighters struggled to liberate our country from foreigners. During the Independence movement our freedom fighters have laid down their life, and proved that our people are our nations' main strength. Many such programs of singing and dancing are generally organized to showcase the freedom activities as well as patriotism.

In the modern era when the younger generations believe in

spending most of the time on their mobile gadgets and are not willing to adapt to the outer world. Generation Y or Millennials are generally lost in their own world. Arya Samaj ignites the patriotism and inspires nationalism in the minds of people.

5. CONCLUSIONS

The Arya Samajis making a tremendous effort for religious, spiritual and social awakening. The Arya Samaj's commitment to positive change by bringing people together peacefully under the umbrella of one and the only religion in the human kind is going to happen eventually (Kumar, 2012). Few philosophies of the Arya Samaj can be summarized as:

· There is a scientific evidence for every cause. Necessity being the mother of invention proves this fact. Young generation should refrain themselves from superstation and must eradicate its existence. It is a cause of concern for developing India if the Indian youths keep following the path of superstition rather than following the progressive career path of their own choice.

· An In secure person will always choose an easy path of superstition because of low self-esteem. It can be deterred by improving the literacy rate and upgrading the knowledge to make it an acumen cure. 80 per cent of our population lives in villages and half of them are illiterate. As per an article published in the daily newspaper "The Hindu "Highly educated youth must keep themselves away from superstitious beliefs.

· The shadow of superstition is not only harmful, it is dangerous too for the young India. Superstition leaves the lasting impact on society and must be curbed Bhuvana Shanker xxxiii elaborated that if the society is impacted by Superstition, they will stop developing themselves and will follow the karmkand and other mode of superstition. Superstition is a stigma and must be removed

SUGGESTIONS

As observed by the Supreme Court advocate N. Vyas, "superstition, belief system is deep-rooted in every religion, the only solution was achieving 100 per cent literacy". Therefore, providing opportunity for education to all strata of the society is very important for eradication of superstitions and mindless rituals.

Unless the blind faith among the people is not removed, India would not be able to achieve development. Therefore, the entertainment industry has to behave responsibly by not representing the myths like kala jadoo, ichadharinagin and other superstitious horror TV serials to young generation.

It is not a fight for one organization, but a challenge to be taken up by every educated individual of the society.

To get rid of this evil the education fraternity has to take the lead, to make India an ideal India of their choice where the skilled youth are not impacted by the spell of astrology and superstition.

REFERENCES

1. D. Vable, the Arya Samaj, The most revolutionary movement of India, New Delhi P.4

2. Aurobindo Ghosh, Bankim Tilak Dayanand (Calcutta 1947 p1)"Lokmanya Tilak also said that Swami Dayanand was the first who proclaimed Swaraj for Bharatpita i.e.India."

3. Dayanand Saraswati Commentary on Yajurved (Lazarus Press Banaras 1876)

4. Salmond, Noel Anthony (2004). "3. Dayananda Saraswati". Hindu iconoclasts: Rammohun Roy, Dayananda Sarasvati and nineteenth-century polemics against idolatry. Wilfrid Laurier Univ. Press. p. 65. ISBN0-88920-419-5.

5. Kumar, Raj (2003). "5. Swami Dayananda Saraswati: Life and Works". Essays on modern Indian Abuse. Discovery Publishing House. p. 62. ISBN 81-7141-690-X

6. Radhakrishnan, S. (2005). Living with a Purpose. Orient Paperbacks. p. 34. ISBN 81-222-0031-1.

7. Sita Ram Goel: Muslim Separatism - Causes and Consequences. (1983) ISBN 9788185990262

8. "Swami Dayananda Sarasvati by V. Sundaram". Boloji. Retrieved 14 January 2016.

9. https://www.merriam-webster.com/dictionary/superstition

10. Vyse, Stuart A (2000). Believing in Magic: The Psychology of Superstition. Oxford, England: Oxford UniversityPress. pp. 19–22. ISBN 978-0-1951-3634-0.

11. Exploring Different Types of Superstitious Beliefs in Risk-Taking Behaviors

12. What We Can Learn From Thai Consumers

13. Sydney Chinchanachokchai, Theeranuch Pusaksrikit, Siwarit Pongsakornrungsilp, October 5, 2016

14. Shermer M. W. H. Freeman & Co; New York, NY: 1998. Why people believe weird things: pseudoscience, superstition, and other confusions of our time (paperback)

15. Vyse S.A. Oxford University Press; Oxford, UK: 2000. Believing in magic. The psychology of superstition.

16. Wheen F. Harper Perennial; New York, NY: 2004. How mumbo–jumbo conquered the world.

2 Dr. Rekha Maitra

Index Copernicus Value (ICV): 44.78 – Articles can be sent to editor. bestjournals@gmail.com

Impact Factor (JCC): 4.3241 - This Article can be downloaded from www.bestjournals.in

మూఢనమ్మకాలును అంతమొందిచాలనే స్వామి దయానంద సరస్వతి అభిప్రాయం

-తెలుగు అనువాదం : ఆచార్య అరవింద్ శాస్త్రి

ఏ దేశపు నాగరికులైనా ఆడంబరములు, అంధ విశ్వాసములు, చెడు పరంపరలు, ముహూర్త దర్శనము, భాగ్యవాదము, శుభాశుభములు, జాతివాదము, ఉచ్చ నీచములు, అంటరానితనము, బహు ఈశ్వర వాదము మరియు వేద విరుద్ధ, అవైజ్ఞానిక భావ జాలములో కూరుకొని పోతే, చమత్కారములను నమ్మితే చివరకు ఆదేశపు పతనమగుట తథ్యము. ఇది జగత్తులో తిరుగులేని సత్యము. బహుసంఖ్యకులైన హిందువులలో 3500లకు మించి జాతులు, ఉపజాతులు, మఠములు-మందిరములు, గురుపూజిత ఆశ్రములు-శ్మశానములుగా విడిపోయినది. ఈ జగత్తులో ఇంతవరకు సృష్టి నిర్మాణము, లేక విజ్ఞాన విరుద్ధ సంఘటనలు ఏవీ జరగ లేదు. ముందు ముందు జరగవు కూడా. ఏదైనా కార్యముజరుగుటకు గల కారణాన్ని మన అల్పబుద్ధితో తెలుసుకోలేక పోతే దానిని చమత్కారముగా పేర్కొంటాము. అలాగని ధార్మిక విశ్వాసములను, నమ్మకాలను హేళన చేయడం నా ఆశయం కాదు, కాని మనము అర్థము చేసుకోవలసిన దేమిటంటే శ్రద్ధ యొక అర్థము శ్రత్ (సత్యము)ను విశ్వాసపూర్వకముగా ధరించవలెను. తర్క ప్రమాణ సిద్ధాతముల ఆధారముగా సిద్దము చేయబడని దానిని చెప్పుట, నమ్ముట ఎప్పుడూ సరియైనది కాదు. సోమనాథ్ మరియు ఇతర లక్షలాది ప్రసిద్ధ మందిరములను మొఘల్ ఆక్రమణకారులు ఎన్నోసార్లు విధ్వంసము చేసి లెక్క లేనంత సంపదను కొల్ల గొట్టినారు. ఈ నాడు కూడా 33 కోట్ల దేవీ దేవతలను పూజించడమే కాక చనిపోయిన వారి సమాధుల (మజార్లు)కు సాష్టాంగముగా మొక్కుట అనుకార్యము నిరంతరము జరుగుచున్నది. ఏమి ? దీనిని సరియైన ఆలోచనగా పేర్కొనగలమా ? గోవు మరియు నదులనే ఈ దేశములో తల్లిగా భావిస్తారు, కాని వాటి యొక్క సర్వాధిక దుర్గతి ఇదే దేశంలో చూస్తాము. కుబేర సాధన, వైభవలక్ష్మి, అన్నపూర్ణాదేవి సంతాన సప్తమి, కరవా చౌథ్ వ్రతము ఇక్కడే జరుగుతాయి. అయినప్పటికీ ఆకలి చావులు, బీదరికము, నిరుద్యోగిత, ఆరోగ్యము, శిక్ష, స్త్రీలపై అత్యాచారము మొదలైన సమస్యలతో ఈ దేశము హీన పరిస్థితిలోకి నెట్టి వేయబడినది. సరస్వతీ పూజ ఇక్కడే జరుగుతుంది. నిజానికి ప్రపంచము యొక్క రెండువందల విశ్వవిద్యాలయములలో చేర్చబడ లేదు. ఆలోచించ దగిన సత్యము గణాంకాల ఆధారంగా చెప్పబడినది. పరమాత్ముడు, పరంపరలు, వ్యవహారముల బాహుళ్యము ఎప్పుడూ సత్య, ధర్మాలను నిర్ధారించ జాలవు. ఈశ్వర వాది ధార్మికుడై ఉంటాడు. కాని అత్యధికముగా పాదరక్షల దొంగతనము మందిరములలోనే జరుగుతుంది ? ఏ ప్రాణి లేక తదను గుణమైన వేరే చేతన ప్రాణుల యొక్క గుణములు వీటిలో ఉంటాయి ? సనాతన వేదము స్పష్టముగా ఆజ్ఞాపిస్తుంది **"నతస్య ప్రతిమా అస్తి యస్య నామ మహద్యశః"**. అనగా ఆ ఈశ్వరునికి ప్రతిమ (విగ్రహము) లేదు. అంతడు గొప్ప యశో సంపన్నుడై యున్నాడు. హద్దులు లేని జగన్నిర్మాత, పాలకుడు మరియు రచనాకారుడు, ప్రళయ కర్త, ప్రాణుల యొక్క యథా యోగ్య కర్మఫల దాత ఒక సీమిత స్థానములో ఎలా ఉండగలుగుతాడు ? శ్రీకృష్ణుడు అంటారు "అవశ్యమేవ భోక్తవ్యమ్ కృతమ్ కర్మ శుభాశుభమ్". అలాంటప్పుడు నదులలో స్నాన మాచరించినచో పాపములు నశించుననుట ఎంత వరకు సత్యము ? ఏమి, అతడేమైనా తప్పుగా వచించాడా ? ఏ మహాయోగి వివాహము అయిన తదుపరి 12 సంవత్సరముల వరకు బద్రీనాథ్ ధామములో పత్నీ సహితముగా బ్రహ్మచర్య వ్రతాన్ని ఆచరిస్తూ బద్రీ ఫలములు (రెగుపండ్లు) సేవిస్తూ కఠోర తపస్య ఆచరిస్తాడో అతడంటారు "హే అర్జునా ! ఈ జగత్తు వేదముల నుండి ఉద్భవించినదని తెలుసుకో" ఆ మహాయోగి కుబ్జతో కుసంగ మాచరించాడని, గోపికలతో కోలాట మాడినాడని, వెన్న దొంగ అని ఎవరనగలరు ? దినము యొక్క అభావమే రాత్రి అనబడుతుంది సనాతన వేదములో సూక్ష్మముగా వ్యాపకమై, విద్యలలో ఇమిడి యున్న విజ్ఞానమును నిరాకరించడమే మన పతనమునకు మూల కారణము. **"సర్వే భవంతు సుఖినః సర్వే సంతు నిరామయ"** లోని హితమైన సర్వాధికమైన విజ్ఞాన సమ్మతమైన విధానమునకు విరుద్ధముగా నేటి వరకు ఆధునిక విజ్ఞానము ఏమీ నిరూపించ లేక పోయినది. నిరూపించ లేదు కూడా. మనము గొప్ప దేశ భక్తులైన సేనానుల యొక్క అంశమైనచో దేశహితమును కోరి లేచి కర్తవ్య పరాయణులమై ముందుకు నడవ వలసిన సమయము ఆసన్నమైనది. అంధ విశ్వాసములు, చెడు పరంపలు, ఆడంబరములు, విజ్ఞాన విరుద్ధమైన విషయములను గట్టిగా ఎదిరించు. ఇది నిజమైన రాష్ట్ర భక్త నాగరికుడైన వాని కర్తవ్యము కూడా. పూర్వాగ్రహము అనగా ముందే ఒక విషయాన్ని తన అల్ప బుద్ధితో గట్టిగా నమ్మి దాని ఆధారంగా సత్యమును నిర్ధారించుటలో ప్రతిభందకము ఏర్పడుతుంది. నేను చెప్పిన ఏ విషయాన్నైనా ఒక శాతము తప్పుగా నిరూపించినచో నేను నూరు శాతము తప్పుగా మీరు వంద శాతము సత్యవాదులైనట్లు భావించగలరు. మనసులో ఏదైనా సందేహము ఉన్నచో దానిని నేను నివృత్తి చేయగలనని మీకు దృఢముగా వచించుచున్నాను. ఈశ్వరుని యొక్క మహతీ కృప సత్యనిష్ఠ ఆర్యుడనైన నాపే ఉన్నది. అందుచే నేను తర్క శిరోమణిగా పిలవబడతాను. ఇప్పటికీ సమయము మించి పోలేదు. ఇలాంటి తరుణములో దేశవాసులు ఇంకా మేల్కొనక పోతే పశ్చాత్తాపము తప్ప ఏమీ మిగలదు. సజ్జనులారా ! ఒకే సత్యము ధార్మిక విద్వాంసులకు మధురముగా మరియు దుర్జనులు అధార్మికులైన మూర్ఖులకు చేదుగా అనిపిస్తుంది.

పునర్జన్మ సిద్ధాంత సమీక్ష

హిందీ మూలం : కుమార్ ఆర్య

తెలుగు అనువాదం : ఆచార్య అరవింద్ శాస్త్రి

ప్రశ్నోత్తరములు

ప్రశ్న : పునర్జన్మ అని దేనినంటారు ?

ఉత్తరము : ఆత్మ మరియు ఇంద్రియముల యొక్క సంబంధము మాటిమాటికి శరీరముతో యుక్త మగుట మరియు విడిపోవుట అనెడి ప్రక్రియను పునర్జన్మ లేదా ప్రేత్య భావము అంటారు.

ప్ర : భూతమని దేనినందురు ?

జ : వ్యక్తి చనిపోయిన తరువాత వర్తమాన కాలములో ఉండదు మరియు భూత కాలములోకి వెళ్ళిపోయినందువల్ల భూతము అని పిలువ బడతాడు.

ప్ర : పునర్జన్మను ఏ విధంగా అర్థము చేసు కొనగలము.

ఉ : పునర్జన్మను అర్థము చేసుకొనుట కొరకు ముందు మనకు జన్మ-మృత్యువు మరియు జన్మ-మృత్యువులను తెలుసు కొనుటకు ముందు శరీరము నుగురించి తెలుసుకొన వలెను.

శరీరము రెండు విధములు. అవి 1) సూక్ష్మ శరీరము (మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము, పంచ జ్ఞానేంద్రియములు. 2) స్థూల శరీరము (పంచ కర్మేంద్రియములు)=నాసిక, చర్మము, చెవులు, కన్నులు, రుచి=నాలుక అను బాహ్య ఇంద్రియ శరీరము). ఈ శరీరము ద్వారా ఆత్మ కర్మలను ఆచరిస్తుంది.

ప్ర : జన్మ అని దేనినందురు ?

ఉ : సూక్ష్మ, స్థూల శరీరములతో ఆత్మ= యుక్త మగుటు ద్వారా రెండు శరీరములలో స్థాపిత మగును.

ప్ర : మృత్యువని దేనినంటారు ?

ఉ : సూక్ష్మ మరియు స్థూల శరీరముల మధ్య ప్రాణముల యొక్క సంబంధము కలదు. ఈసంబంధము విడిపోవుటను మృత్యు వందురు.

ప్ర : మృత్యువు మరియు నిద్ర మధ్యగల బేధమేమి ?

ఉ : మృత్యువులో రెండు శరీరముల మధ్య గల సంబంధము విడిపోతుంది. నిద్రలో రెండు శరీరముల మధ్య గల సంబంధము స్థాపితమై ఉంటుంది.

ప్ర : మృత్యువు ఎలా ఉంటుంది ?

ఉ : ఆత్మ తన సూక్ష్మ శరీరమును స్థూల శరీరము నుండి విడదీసి దానిని తనలో విలీనము చేసుకొంటూ ఏదో స్థూల శరీరము లోని ఒక ద్వారము ద్వారా బయటకు వెళ్ళి పోతుంది. ఆ విధంగా ఏ ఏ ఇంద్రియములను తనలో విలీనము చేసుకుంటూ పోతుందో ఆయా ఇంద్రియములు క్రమముగా నిష్క్రియ మగుతాయి. అందుకే మృత్యు సమయంలో మాట్లాడుట, కనబడుట, వినుట మొదలైన క్రియలు క్రమముగా ఆగిపోతాయి.

ప్ర : మృత్యువు కలిగినప్పుడు మనకు ఎలా అనిపిస్తుంది ?

జ : జీవాత్మ మళ్ళీ మళ్ళీ కర్మలు చేయుట చేత, ఆ కర్మల అనుసారంగా శరీరము పొందుట కొరకు జీవాత్మకు సూక్ష్మ శరీరము లభిస్తుంది. సామాన్యముగా మృత్యువు సంభవించినప్పుడు ఆత్మ సూక్ష్మ శరీరముతో సహా స్థూల శరీరము (మనుష్య, పశు, పక్షి మొదలైనవి)ను విడిచి వెళ్ళి పోతుంది. కాని ఆత్మ ముక్తిని పొందినప్పుడు మాత్రము స్థూల శరీరము (మనుష్య)తో పాటు సూక్ష్మ శరీరమును కూడా విడిచి వెళ్లి పోతుంది. సూక్ష్మ శరీరము ప్రకృతిలో లీనమవుతుంది. (కేవలము మనుష్య శరీరములో మాత్రమే యోగము సమాధి మొదలగు సాధనతోనే ఆత్మకు ముక్తి లభిస్తుంది).

ప్ర : మృత్యువు యొక్క అవధి ఎంత ?

ఉ : ఒక్క క్షణాన్ని ఎన్నో భాగాలుగా విభజిస్తే అందులోని ఒక భాగము కంటే తక్కువ సమయములో ఆత్మ ఒక శరీరాన్ని విడిచి సత్వరమే వేరొక శరీరాన్ని ధరిస్తుంది.

ప్ర : జన్మ అని దేనినంటారు ?

ఉ : ఈశ్వరుని ద్వారా జీవాత్మ తన సూక్ష్మ శరీరముతో సహా కర్మానుసారంగా ఒక తల్లి గర్భంలో ప్రవేశిస్తాడు మరియు అందులో తయారవుతున్న రజో, వీర్యముల సంయోగముతో శరీరాన్ని పొందుతాడు. దీనినే జన్మ అంటారు.

ప్ర : జాతి అని దేనినంటారు ?

ఉ : జన్మను జాతి అంటారు. కర్మల అనుసారముగా జీవాత్మ ఏ శరీరాన్నైతే పొందు తాడో అది అతని జాతిగా పిలవ బడుతుంది. ఉదాహరణకు మనుష్య జాతి, పశుజాతి, వృక్ష జాతి, పక్షి జాతి మొదలైనవి.

ప్ర : ఆత్మ ఏ జాతిని పొందుతుందో ఎలా నిశ్చయించబడుతుంది ?

ఉ : ఇది కర్మానుసారంగా నిశ్చయమవుతుంది. దానిని ఈ విధంగా అర్థము చేసికో వచ్చును. ఆత్మలో అనంత జన్మల యొక్క అనంత సంస్కారములు అంకితమై ఉంటాయి. ఈకర్మలు ఒక క్రమబద్ధమైన వరుసలో నిలిచి ఉండి ఏ కర్మ ముందుంటుందో దాని అనుసారంగా ఆత్మ కర్మ ఫలాలను అనుభవిస్తుంది. ఉదాహరణకు ఆత్మ ఎప్పుడో ఒకసారి ఒక శరీరములో ఎలాంటి కర్మలు చేస్తుందో వాటి కారణంగా పంది శరీరం ఆ ఆత్మకు లభించవలసి ఉంటుంది. అప్పుడు పంది శరీరము లభించవలసిన కర్మలు మొదటి వరుసలో ఉంటే ఆత్మ ఆ ప్రచలిత శరీరమును విడిచి పెట్టి పంది గర్భములోకి ప్రవేశిస్తుంది. ఆ విధంగా ఆత్మ పంది జన్మ పొందుతుంది. తర్వాత కాస్త ముందుకు వెళితే పంది శరీరములో కర్మ ఫలాలను భోగిస్తున్న కర్మలు నివృత్తమైన పిదప కర్మల వరుసలో ఉదాహరణకు దున్నపోతు శరీరాన్ని పొందదగు కర్మలు ఉన్నచో పంది శరీరములో మరణించిన తరువాత ఆ ఆత్మ దున్నపోతు శరీరాన్ని ధరించి కర్మ ఫలాలను భోగిస్తుంది. ఈ విధంగా అర్థం చేసుకొంటూ పోతే కర్మల యొక వరుసలో ఒక దాని తరువాత వేరొక శరీరములందు పునర్జన్మ లభిస్తూ ఉంటుంది. ఒకవేళ ముందు ముందు ఏదో ఒక మనుష్య శరీరములోకి ప్రవేశించి తన జీవితము యొక్క ఉపయోగితను గ్రహించి యోగి కాగలుగుతాడు.

ప్ర : కాని మనము నిత్య జీవితంలో చూస్తే ఒకే జాతిలో జన్మించిన ఆత్మలు భిన్న భిన్న రూపములో సుఖాలను, దుఃఖాలను అనుభవిస్తుంటారు. అలా ఎందుకు ?

ఉ : సుఖ దుఃఖాలు మన కర్మలపై ఆధార పడి ఉంటాయి. ఉదాహరణకు పాప, పుణ్య రూపములలో మిశ్రిత కర్మలు చేసిన ఒక ఆత్మకు మనుష్య శరీరము లభిస్తుంది కాని పాపకర్మల ఆధారంగా ఎలాంటి కులములో, జన్మిస్తాడంటే అందులో అతనికి దుఃఖము

మరియు కష్టము అనుభవించ వలసి వస్తుంది. ఇంకా ఆలోచిస్తే ఉదాహరణకు ఒక ఆత్మ ఒక శరీరములో చాలా పాప కర్మలు, కొన్ని పుణ్య కర్మలు చేస్తే పాపముల ఆధారంగా దానికి ఆవు శలభిస్తుంది ఇంకా పుణ్య కర్మల ఆధారంగా ఆ ఆవుకు ఒక మంచి గృహము లభిస్తుంది. ఆ గృహములో దానికి ఉత్తమ సుఖము అనగా భోజనము, చికిత్స మొదలైనవి లభిస్తాయి. సరిగ్గా ఈ విధంగా మిశ్రితకర్మల ఫలాలు ఉంటాయి. ఈ విధంగా శరీరాల నిర్మాణము నిర్ధారించ బడుతుంది.

ప్ర : ఆత్మ యొక్క స్థితి శరీరంలో ఏ విధంగా ఉంటుంది ? ఏమి ? అది పూర్ణ శరీరములో విస్తరించి ఉంటుందా లేక ఒక స్థాన విశేషములో ఉంటుందా ?

ఉ : ఆత్మ ఒక సూది మొన యొక్క కోటిలో ఒకవంతు కంటే కూడా అత్యంత సూక్ష్మంగా ఉంటుంది. అది శరీరము యొక్క హృదయ దేశంలో ఉంటుంది. అక్కడి నుండే అది సూక్ష్మ శరీరము ద్వారా స్థూల శరీరమును నడిపిస్తుంది. ఆత్మ పూర్ణ శరీరములో విస్తరించి, లేక వ్యాప్తమై ఉండదు. ఎందుకంటే ఉదాహరణకు ఆత్మ ఏదో ఒక ఏనుగు శరీరమును ధరించి ఉన్నదనుకోండి. ఆ శరీరమును వదిలి వేసి తన కర్మానుసారము అది ఒక చీమ శరీరాన్ని తన కర్మానుసారము ధరించ వలసి వస్తే అంత పెద్ద ఏనుగు తన ఆకారములో ఉన్న ఆత్మ చీమలోకి ఎలా ప్రవేశించ గలుగుతుంది ? దీని గురించి ఆ ఆత్మను చీమ అంత చిన్న ఆకారముగా ఛేదించవలసి వస్తుంది. ఇది శాస్త్ర విరుద్ధము. వేదము, ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీతలు కూడా ఉద్ఘోషించాయి.

ప్ర : ప్రజలు మృత్యువుతో ఎందుకు ఇంతగా భయపడతారు ?

ఉ : అజ్ఞానము వలన. జనులు వేదము, ఉపనిషత్తులు, దర్శనములు మొదలగువాటిని స్వాధ్యాయము చేసి శరీరము, ఆత్మ విజ్ఞానములను పఠించినచో వారికి పూర్తి అవగాహన కలుగుతుంది. కాని కేవలం శాబ్దిక జ్ఞానము కలిగి తద్వారా యోగాభ్యాసము మొదలైనవి ఆచరించినచో ఈ జ్ఞానము వీరికి లోపలి నుండి వికసించడం ఆరంభమగుతుంది. ఆ విధంగా నిర్భయుల గుదురు. మీరు మహాపురుషుల జీవితాలను పరిశీలించినచో వీరు సత్యము, ధర్మముల కొరకు చిరునవ్వుతో మృత్యువును ఆహ్వానించారు. తత్వ జ్ఞానులైనందు వలన మృత్యు భయమును వీడి వీరు ఈ విధంగా త్యాగము చేయుట సంభవించినది. అజ్ఞానము వలన సాధారణ మానవులలో ఈ భయము దాగి ఉంటుంది.

ప్ర : భూత ప్రేతము వాస్తవముగా లేవా ? మహిళల శరీరము లోకి పిశాచిని దుష్టాత్మ ప్రవేశిస్తుంది అనే వాదము అసత్యమా ?

ఉ : అసత్యమే. దీనిని క్రమముగా తెలుసుకోవాలి. మొదటి విషయమేమనగా ఒకే శరీరములో రెండు ఆత్మలు ప్రవేశించి దానిని నడుప లేవు. ఇదిసిద్ధాంత విరుద్ధము మరియు ఈశ్వరీయ నియమములకు విరుద్ధమైనది. కాబట్టి ఒక శరీరములోకి అదనంగా, ఇంకొక ఆత్మ ప్రవేశించి దానిని తన వశము చేసుకొనుట అసంభవము. మీరన్నట్లు మహిళలలోకి ఒక పిశాచిని ప్రవేశించన కారణంగా ఆమె గొంతు నుంచి వెలువడే శబ్దము కూడా మార్పు చెందుతుంది అనే విషయము ఆ దుష్టాత్మ కారణంగాకాదు, కాని మనస్సు నిర్బల మగుట వల్ల కలుగుతుంది. వైజ్ఞానిక భాషలో దీనిని Multiple Personality Disorder అని అంటారు. ఇలాంటి సందర్భాలలో వ్యక్తి పరివర్తితుడై మీరు క్షణమే ఇంకో విధంగా మారి పోతాడు. ఇది ఒక మానసిక రోగము.

ప్ర : పునర్జన్మకు సాక్ష్య మేమిటి ? దీని సిద్ధాంత విషయాలు సరే. కాని దీనికి ప్రత్యక్ష ప్రమాణ మేమిటి ?

ఉ : మీరు ఎన్నో సార్లు సమాచారము విని యుంటారు. అదేమిటంటే ఒక కుటుంబములో ఒక బాలుడు జన్మించి కొంచెము పెద్దగా అయిన తర్వాత తన పాత గ్రామము, ఇల్లు, పరివారము, అంతేగాక ఆ ఇంట్లోని సదస్యుల పేర్లు కూడా పూర్తి వివరాలతో వినిపిస్తాడు. నిజానికి ఈ వివరాలన్నీ అతని వర్తమాన జీవితముతో ఎలాంటి సంబంధము లేనివి అయి ఉంటాయి. ఇటువంటి సంఘటనలన్నీ పునర్జన్మ సిద్ధాంతానికి ప్రత్యక్ష ప్రమాణములు. వినండి ! నిజానికి జరిగేదేమంటే మీకు పైన చెప్పినట్లు ఆత్మ యొక్క సూక్ష్మ శరీరములో కర్మల యొక్క సంస్కారములు అంకితమై ఉంటాయి. ఏదో ఒక జన్మలో సందర్భము, అవసరములను అనుసరించి అవి మన నుండి ఉద్భవిస్తాయి. ఈ కారణము వల్ల మనుష్యుడు తన పూర్వ జన్మకు సంబంధించిన జ్ఞాపకాలను వెల్లడిస్తాడు. కాని ఈ విధంగా ఏ కోటి మందిలో ఒకరికో ఈ విధంగా జరుగుతుంది. అప్పుడు అతనిలో అణగి ఉన్న సంస్కారాలు ఉగ్రరూపములో బయట పడతాయి. అటు వంటి తరుణంలో అతడు తన పూర్వజన్మ జ్ఞాపకాలను చెప్పడం జరుగుతుంది.

ప్ర : మన పూర్వజన్మ ఎట్లుండెనో దానిని మనము తెలుసుకోగలమా ?

ఉ : మహర్షి దయానందుల వారి కథనానుసారము సామాన్య రూపములో నైతే తెలుసుకోలేము. కాని యోగాభ్యాసము మూలముగా సిద్ధికలిగినచో కోట్లాది సంవత్సరముల చరిత్ర మీ స్మృతిలోకి వస్తుంది. ఇదే కదా ముక్తి యొక్క లక్షణము.

శ్రద్ధాంజలి

కీ॥ శే॥ రసుమల్ల నర్సింగ్‌రావు

ఆర్య సమాజ్ అశోక్‌బజార్, అఫ్జల్‌గంజ్, హైదరాబాద్ యొక్క అధ్యక్షులైన కీ॥ శే॥ రసుమల్ల నర్సింగ్‌రావు అనారోగ్యంతో బాధ పడుతు 16-01-2024 రోజున పరమ పదించారు. నర్సింగ్ రావు గారు ఆర్య వ్యాయామశాలకు దాదాపుగా రెండు దశాబ్దాలు నాయకత్వం వహించి చక్కగా వ్యాయామశాలను నిర్వహించారు. వారి నాయకత్వంలో వ్యాయామశాలకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నుండి అరుదైన అవార్డులు లభించాయి. వారి మరణం ఆర్య సమాజానికి వ్యాయామశాలకు పెద్ద లోటు. ఆర్య ప్రతినిధి సభ ఆ.ప్ర.-తెలంగాణ పక్షాన కీ॥ శే॥ రసుమల్ల నర్సింగ్‌రావు గారికి వినమ్ర శ్రద్ధాంజలి. **-విఠల్‌రావు ఆర్య**, సభ అధ్యక్షులు

कर्पूरी ठाकुर होने का अभिप्राय

-राकेश सिन्हा

कभी-खबी किसी व्यक्ति का सम्मान के अभिप्राय का फलक बड़ा हो जाता है । वह व्यक्तिगत नहीं होकर अनेक कालजयी यथार्थ का सारगर्मित स्वरूप के रूप में सामने आता है । यही बात कर्पूरी ठाकुर को भारत रत्न दिए जाने में स्पष्ट है । आखिर क्या विशेषताएं थी जिसके कारण उन्हें मरणोपरान्त राष्ट्र का सर्वोच्च सम्मान मिला और वे क्या कारण रहे कि उन विशेषताओं के बावजूद उनके विचारों के समर्थक उनकी उपेक्षा करते रहे ?

इन दोनों प्रश्नों का उत्तर समकालीन भारतीय राजनीति के यथार्थ को भी उजागर करता है । उनकी वैशिष्ट्य को समझने का एक अवसर उनकी चल रही सौवीं जयन्ती भी है । बिहार के वेगूसराय से १८ किलोमीटर दूर मन्झौल में ठाकुर के समानधर्मी और सहकर्मी राजनेता रामजीवन सिंह रहते हैं । लोगों के साथ उनके घर जयन्ती मानने पहुंचे । रामजीवन सिंह में कर्पूरी ठाकुर का प्रतिबिम्ब है । वे ९३ वर्ष के हैं, परंतु सार्वजनिक जीवन के प्रति उनका आग्रह जीवन्त और ताजा है ।

उनके संस्मरणों से कर्पूरी ठाकुर के जीवन मूल्यों और जीवन दृष्टि की व्यापकता को समझना आसान हो गया । वे कहते थे कि राजनीतिक जीवन में पैसे कमाने या अपने परिवार को समृद्ध करने के लिए नहीं आना चाहिए । एक बार पार्टी ने उनके पुत्र को विधान सभा चुनाव में उम्मीदवार बनाना चाहा । जब उन्हें पता लगा तो वे हतप्रभ हो गए और अपनी पूरी ताकत लगा कर इस निर्णय को पलट दिया ।

सार्वजनिक जीवन का आदर्श बनना आसान नहीं होता । पद, प्रसिद्धि बढ़ने से जीवन दर्शन को पहले की तरह बनाए रखना चुनौती होती है । जो इसे पार कर जाते हैं वे कालजयी बन जाते हैं । कर्पूरी ठाकुर उसी परम्परा के नायक हैं । वे १९५२ में पहली बार विधायक बने और दो बार मुख्यमन्त्री परन्तु उनकी आर्थिक हालत जस की तस रही ।

पद दायित्व होता है और प्रसिद्धि बेचने की चीज नहीं बल्कि प्रेरित करने की चीज होती है । वे अन्तिम व्यक्ति के हितों की चन्तिा और उसके लिए बिना कटुता पैदा किए संघर्ष करते है । प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदी ने इस प्रभावकारी रास्ते को अपने शासन दर्शन से जोड़ते हुए लिखा है कि 'कर्पूरी ठाकुर के विजन से प्रेरित होकर हमने सामाजिक न्याय को एक प्रभावी गवनेन्स मॉडल के रूप में लागू किया । मैं विश्वास और गर्व के साथ कह सकता हूं कि भारत के २५ करोड़ लोगों को गरीबी से बाहर निकालने की उपलब्धि पर आज जननायक कर्पूरी ठाकुर ज़रूर गैरवान्वित होते ।' मोदी ने परिवारवाद को लोकतन्त्र के लिए मीठा ज़हर मानकर इसे समाप्त करने का आह्वान किया है ।

रीमजीवन सिंह ने कर्पूरी ठाकुर को भारत रत्न दिए जाने पर कहा है कि 'मोदी जी को धन्यवाद देता हूं कि उन्होंने हीरा को पहचाना है ।' लेकिन उनके समर्थक उनको हीरा क्यों नहीं मानते और क्यों सम्मान नहीं दिया ।

सामाजिक न्याय का जो तर्क उनके छद्म समर्थकों ने गढ़ा है वह कर्पूरी ठाकुर के आदर्श की अवहेलना है । सामाजिक न्याय सत्ता में पहुंचने, सत्ता में परिवार विशेष का एकाधिकार बनाए रखने और वैसा सफलता पूर्वक करने के लिए जातीय कटुता बनाए रखने का उपक्रम करते रहे ।

कर्पूरी फूल माला चढ़ाने के लिए उनके लिए सिर्फ एक प्रतिमा बनकर रह गए । वे सामन्तवाद से लड़ने के लिए सामाजिक-आर्थिक बदलाव को कारगर समाधान मानते थे । उनके समर्थक समस्या को बनाए रखने में अपने हित को सुरक्षित मानते रहे । कर्पूरी ठाकुर का जन्म जिस जाति में हुआ उसकी संख्या के आधार पर एक पन्चायत या वार्ड का चुनाव भी नहीं जीता जा सकता है । पर वे सदैव विधायक या सान्सद का चुनाव जीतते रहे जाति बाधक नहीं बनी । सर्वसमावेशी और सर्वप्रिय बने रहे ।

वे आज की राजनीति के लिए बीज के समान हैं । व्यवहारिकता के नाम पर धन बटोरने, सामान्य लोगों के हितों की बलि चढ़ाकर स्वयं को समृद्ध करने की राजनीतिक संस्कृति लोगों में राजनीति के प्रति अनास्था पैदा करती रही है । यही कांग्रेस संस्कृति है । इससे लड़ना आसान नहीं है ।

Date of Publication 2nd and 17th of every Month, Date of Posting 3rd and 18th of every Month
आर्य जीवन 03-02-2024 Registered-Reg. No. D/RNP/HCD-783/2024-26 RNI No. 52990/93

ఆర్య జీవన్

హిందీ-తెలుగు ద్విభాషా పక్ష పత్రిక

Editor : Sri Vithal Rao Arya, M.Sc., L.L.B., Sahityaratna.
Arya Pratinidhi Sabha A.P.-Telangana, Sultan Bazar, Hyderabad-500095.
Phone : 040-24753827, 24756983, Narendra Bhavan : 040-24760030.
Annual Subscription Rs. 250/- సంపాదకులు : విఠల్ రావు ఆర్య, ప్రధాన సభ.

To,

२६ जनवरी २०२४ गणतन्त्र दिवस पर राष्ट्रीय ध्वज फहराते हुए सभा के अधिकारी

THE VIEWS & THE NEWS PUBLISHED IN THIS ISSUE MAY NOT NECESSARILY BE AGREEABLE TO THE EDITOR.
Editor : Sri Vithal Rao Arya E-mail : acharyavithal@gmail.com, Mobile : 09849560691.

సంపాదకులు : శ్రీ విఠల్ రావు ఆర్య, ప్రధాన సభ, ఆర్య ప్రతినిధి సభ ఆ.ప్ర.-తెలంగాణ, సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్-95. Ph : 040-24753827, Email : acharyavithal@gmail.com
संपादक : श्री विट्ठल राव आर्य, प्रधान सभा ने सभा की ओर से आकृति प्रिन्टर्स, चिक्कड़पल्ली में मुद्रित करवा कर प्रकाशित किया ।
प्रकाशक : आर्य प्रतिनिधि सभा, आं.प्र.- तेलंगाना, सुल्तान बाज़ार, हैदराबाद-500 095. Narendra Bhavan Ph : 040 24760030.